

'Kroniek'

*Mededelingen
Oudheidkundige Kring
Voorst*

*30e jaargang nr. 4
2007*

Oudheidkundige Kring Voorst
(opgericht 18 december 1975)

Dagelijks bestuur

Voorzitter:

E. van de Zedde, Koningin Wilhelminaweg 15, 7391 ER Twello, tel. (0571) 27 29 43

Secretaris:

M.H. Roos-Roelofsen, Rijksstraatweg 20, 7383 AR Voorst, tel. (0575) 50 20 99

Penningmeester/ledenadministratie:

J. Muller, Rijksstraatweg 136, 7391 MG Twello, tel. (0571) 27 47 68

Leden:

R. Egberts, Meermuidensweg 23, 7391 TE Twello, tel. (0571) 27 44 49

J. Groenenberg, Hietweideweg 30, 7391 XX Twello, tel. (0571) 27 60 37

G.B.J. Reinders, Wijkseweg 32a, 7396 BD Terwolde, tel. (0571) 27 43 32

W.A. Hartmans-Gotink, Blankematerweg 2, 7397 NT Nijbroek, tel. (0570) 56 17 37

Ereleden: Mr. J.H. Hermsen, H.J. ten Hove, J. Lubberts en L. Sevenster.

De contributie bedraagt € 14,- per persoon. Voor gehuwden of samenwonenden op hetzelfde post-adres € 16,50. Gironummer 16 64 122. Rabobank, rekeningnummer 36.28.09.267.

Voor het aan- en afmelden van het lidmaatschap en het doorgeven van adreswijzigingen kunt u contact opnemen met de penningmeester (zie boven).

Kroniek

Kroniek is het mededelingenblad van de Oudheidkundige Kring Voorst en verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegezonden aan de leden van de Oudheidkundige Kring Voorst en is in beperkte aantallen à € 3,00 te koop bij het VVV-kantoor in Twello en boekhandel Oonk in Twello. Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteurs.

Redactie-adres: H. Kleinjan, Langestraat 51, 7419 AR Deventer, tel. (0570) 641 648, e-mail: "kroniek@email.com".

Werkruimte Oudheidkundige Kring Voorst

Stationsstraat 59a

7391 EJ Twello

tel. (0571) 27 70 90

Geopend op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en iedere derde donderdag van de maand van 19.00 tot 21.00 uur en op afspraak.

ISSN 1384-8682

Kroniek

December 2007, 30e jaargang nr. 4

Inhoud

	Blz.
Van de redactie	2
Rectificatie	2
Van de bestuurstafel	B. van de Zedde 2
Uit de bladen	J. Roosenschoon 4
Het Grenspalenpad, een cultuur-historisch ommetje	M. Brascamp 5
Een olieverfschilderij van herberg "De Volle Hand" aan de Bandijk te Terwolde	E.H. Stol 8
Oproep: "2009: jaar van de tradities"	12
Wat doet de werkgroep OKV?	J. Lubberts 13
De inval op de Kolkhof in 1944	G.J. van Zanten 15
Nieuwe aanwinsten	G. Vrieling 18
Geschiedenis van de familie De Wilde/Dubbe	W. v.d. Werf-de Wilde 19
Archeologische vondsten tijdens de uitbreiding van vliegveld Teuge	F. ten Bosch 20
IJscub "Terwolde" (deel 1)	J. Lubberts 26
De Steenenkamer, een dorp van kwekers (vervolg)	P. Groters 36

Foto omslag:

Als de winter komt, komen de schaatskriebels (winter aan de Kuiperstraat in Terwolde).

Tenzij anders vermeld komen alle foto's in deze Kroniek uit de collectie van de O.K.V.

***De Kroniek verschijnt vier keer per jaar:
in de maanden maart, juni, september en december.
Uiterste inleverdatum kopij voor de volgende Kroniek:
1 februari 2008***

Van de redactie

De laatste Kroniek van 2007 alweer, een extra dik nummer.

Jan Lubberts brengt ons in winterse stemming met zijn geschiedenis van de IJclub "Terwolde". We hebben het verhaal in tweeën moeten knippen. Deel 2 volgt in de volgende Kroniek.

Verder vertelt Frits ten Bosch over zijn archeologische belevenissen in Teuge, lezen we het vervolg van het artikel over Steenenkamer van de hand van P. Groters en vertelt Ed Stol hoe hij een oud olieverfschilderij op het spoor kwam.

Naast de vaste rubrieken en enkele andere artikelen hopen we dat dit genoeg leesvoer is voor bij de warme kachel.

De redactie wenst u goede feestdagen en een voorspoedig 2008.

Van de bestuurstafel

Iedere keer weer, wanneer ik start met het schrijven van een stukje vanuit het bestuur ben ik blij met de verschillende activiteiten die onze vrijwilligers uitvoeren. Er gaat geen

Sluiting werkruimte

De werkruimte aan de Stationsstraat is gesloten in week 52 van 2007 en week 1 van 2008. Op dinsdag 8 januari gaat de OKV weer van start.

Rectificatie 1

In het artikel "Archeologie in Voorst" in Kroniek nummer 2007-3, staat ten onrechte vermeld dat het onderzoek is uitgevoerd door Raap. Dit moet echter zijn: bureau Beckers-Van der Graaf uit Nijmegen.

Rectificatie 2

Op de omslag van de vorige Kroniek stond de foto hiernaast afgedrukt. De heer A. Friedrichs uit Deventer attendeerde ons erop, dat de tekst bij de foto niet juist is. De tuinders van Steenenkamer zijn niet met hun koopwaar op weg naar de markt, maar hier is sprake van een optocht ter gelegenheid van de opening van de sluis in de Zutphenseweg (dus aan de overkant van de IJssel) in 1952. Er wordt gevlagd, en ook de witte klompen van de tuinders wijzen erop, dat het geen gewone marktdag is. Op de achtergrond staan de huizen die aan de parallelweg van deze weg staan. Rechtsachter is nog de gasfabriek te zien.

door B. van de Zedde

vergadering voorbij of er is wel een bijzonderheid te melden.

Op het verzoek in de vorige Kroniek voor

aanvulling redactieleden en bestuur, zijn spontane reacties gevolgd. In de komende weken / maanden zal hieraan concrete invulling worden gegeven. Op dit moment zitten wij midden in de oriëntatiefase.

Het boek 'Old Twello Oavernieuw' is 22 november op de markt gekomen en de eerste reacties zijn veelbelovend. Het bestuur is veel dank verschuldigd voor het monnikenwerk van Josien Schutte, Wim Tempelman en Tom Peet. Zij zijn de dragers van dit ruim 270 pagina's dikke boek.

De publiciteit is gestart en de verkoop komt op gang. Een schitterend boek met veel fotomateriaal en verklarende teksten. Uitgever Via Design (Jan Machiela) Twello heeft er iets moois van weten te maken.

Het bestuur heeft kennis genomen van het boek 'Geschiedenis van de familie de Wilde/Dubbe' (zie verderop in deze Kroniek) en neemt het in de verkoop. Het boekwerk bestaat uit ongeveer 165 pagina's en de uitgave gaat ongeveer € 20,- kosten.

De lezing over het Nedersaksisch (Oost-Veluwe) door de heer Hofstede in de Pompe Wilp is goed ontvangen. Een vlotte spreker met een boeiend betoog over verspreiding en geschiedenis van het dialect. De zaal was uitstekend bezet.

Het valt niet mee om iedere keer weer een bijzondere lezing te verzorgen, en dan is het fijn dat Jan Groenberg en Ruud Egberts toch steeds weer de vier avonden in het jaar kunnen vullen. Het bestuur is blij met de nieuwe reacties die onze leden aanleveren met onderwerpen en inleiders. Voor 2008 ziet het er goed uit met de lezin-

gen en is de agenda vrijwel vol.

De gemeenteraad heeft een positieve beslissing genomen over het behoud van het *gemeentearchief* in de gemeente Voorst. Op redelijke termijn zal 'ons' gemeentearchief zelfstandig verder gaan onder de bezielende kracht van de gemeentearchivaris Annemarie Geerts. Het bestuur heeft verheugd kennis genomen van deze positieve beslissing. Het komt de al hechte samenwerking ten goede.

De opslag van onze historische materialen blijft een probleem en inmiddels is de inventarisatie gevorderd en zal het bestuur nadenken over de verdere stappen.

Langzaam maar zeker neemt het aantal *advertenties* toe in onze Kroniek. In eerste instantie heeft het bestuur uitgesproken graag advertenties te zien in De Kroniek die inhoudelijk aansluiten bij onze historische achtergrond. Dat is niet helemaal vol te houden. Er komen ook andere bij. Volgend jaar moet het mogelijk zijn de kosten van De Kroniek grotendeels uit de opbrengsten te dekken.

Zoals in iedere verslagperiode aan de orde is nemen bestuursleden, buiten de reguliere vergaderingen, deel aan *verschillende bijeenkomsten*. Van openingen nieuwe wandelpaden in de gemeente Voorst tot meepraten in regionaal verband met zusterverenigingen. Door ontvangen uitnodiging zijn wij nu betrokken bij de eerste ontwikkelingen rondom Gelderland 2008, waar het kerkelijk erfgoed een centrale plaats gaat innemen.

Uit de bladen

Elk kwartaal verschijnen er nieuwe afleveringen van de tijdschriften van oudheidkundige verenigingen in de regio. Met deze verenigingen heeft de OKV een ruilabonnement en de tijdschriften liggen ter inzage aan de Stationsstraat. Een kleine selectie volgt hieronder.

In *De Marke* (oktober) schrijft Piet Willems over 18e eeuwse experimenten met zijdeteelt in Empe. Op dit moment is er op landgoed Empe nog één oude moerbeiboom over, die herinnert aan de zijdeteelt. Dat was in de 18e eeuw wel anders. Vanaf 1765 voerde Willem van Hasselt allerlei proeven uit om te kijken of zijdeteelt mogelijk was. Hij kweekte moerbeibomen op uit zaad en in 1777 telde zijn plantage al 2000 jonge bomen. Elk boompje moest 20 pond blad gaan leveren en hiermee werden de rupsen gevoerd die hij als eitjes uit Spanje en Lyon had laten komen. Na 40 dagen stopt de rups met eten en begint aan het spinnen van een cocon. Voor het afhaspelen van de cocons ontwikkelde Van Hasselt een nieuw apparaat, dat goed werkte. De zijdewinning in Empe was een succes, maar raakte na verloop van tijd in verval, toen Van Hasselt zelf naar de Verenigde Staten vertrok.

In *Oud Bathmen* (nr. 3) staat van de hand van J.J. Tick een artikel over de overstroming van 1932. In heel Europa viel in die herfst abnormaal veel regen. In plaats van de gebruikelijke 74 mm, was dit nu 170 mm in de maand oktober. Toch was dit niet de

door J. Roosenschoon

enige oorzaak van de overstroming. Juist in deze tijd was men bezig een stuw te bouwen in De Schipbeek, die overstromingen moest tegengaan. Hiervoor moest echter het water tijdelijk omgeleid worden. Men koos ervoor om een dam in de Schipbeek te plaatsen en het water via de Oude Schipbeek te laten afstromen. Deze kon de enorme extra hoeveelheid echter niet verwerken en het hele Holterbroek liep onder water. Uiteindelijk zou het water de snelweg Deventer-Holten bereiken. Ondertussen werd er met man en macht gewerkt aan extra dammen en stuwen. Dit had uiteindelijk effect.

In het *Volkscultuurmagazine* (nr. 3) is een artikel te vinden over historische verenigingen en heemkundekringen. Albert van der Zeijden heeft daar een inventarisatie van gemaakt. In heel Nederland telt hij 759 verenigingen; in Gelderland 94. De meeste zijn opgericht in de jaren '70 of de eerste helft van de jaren '80 (ter vergelijking: de OKV stamt uit 1975). In grotere gemeenten zijn de 'oude' verenigingen te vinden, van vóór 1940, die veelal door de deftige burgerij opgericht werden. Van der Zeijden heeft het idee dat er in Nederland veel meer mensen lid zijn van een historische vereniging dan in enig ander land ter wereld. Uit wat voor soort mensen dit ledenbestand is opgebouwd kan hij niet goed achterhalen. Voorlopig stelt hij dat 78% man is en gemiddeld 62 jaar oud. Dit profiel sluit aan bij dat van de gemiddelde archiefbezoeker.

In *Ons Markenboek* (nr. 4) informeert Joh. de Jong de lezer over het Epser leven van Jet Bokhorst. Bokhorst is een bekende Deventer familienaam van kunstschilders. Ook Jet (geb. 1924) heeft de academie doorlopen en is gaan schilderen. Vooral aquarellen en olieverven, maar er zijn ook boekillustraties van haar hand. Jet groeide op in Deventer, maar ook in Epse, waar haar grootvader, Johan Bokhorst, een zomerverblijf had. Het was een ideale plek om te schilderen voor haar va-

der en grootvader, en Jet had er de beste kinderherinneringen aan. Later, in de jaren '70 van de vorige eeuw, ging ze definitief in Epse wonen. Jet vertelt over de schietbaan die achter hun huis lag. Deze was eigendom van de fa. Visser uit Deventer, die een gewerENZAak had. Als nieuwe klanten daar een geweer kochten, konden ze er eerst mee oefenen op de schietbaan. Ook de prinsen Hendrik en Bernhard kwamen daar hun nieuwe geweren inschieten.

Het Grenspalenpad, een cultuur-historisch ommetje

door M. Brascamp

Zaterdag 27 oktober jl. werd het Grenspalenpad geopend, een cultuur-historisch ommetje op de grens van Apeldoorn en Voorst. Het Grenspalenpad is een wandelpad op de grens van de gemeenten Apeldoorn en Voorst, door het weide- en watergebied van de Oost-Veluwe. Zoals de naam al zegt voert de 8 km. lange route langs oude 18e eeuwse grenspalen.

Landschapsontwikkeling

Landschapsbeheer Nederland schreef in het voorjaar van 2007 een landelijke prijsvraag uit onder de titel 'Creëer een belevenis... Win je eigen ommetje'. Met de prijsvraag wilde Landschapsbeheer de sporen van de vroegere bewoners van ons land weer zichtbaar maken. Sporen die in de loop van de jaren geleidelijk zijn verdwenen door ruilverkaveling, stadsuitbreiding en

Op zaterdag 27 oktober werd het Grenspalenpad geopend door Marten Brascamp in aanwezigheid van o.a. de Gelderse gedeputeerde, de dijkgraaf, wethouders van Voorst en Apeldoorn en een landmeter van het Kadaster. (Foto: Ronny te Wechel.)

de aanleg van nieuwe wegen.

Deze prijsvraag was voor Belangenvereniging De Kar en de Hooilanden aanleiding voor het 'Grenspalenpad', aanvankelijk 'Tussen Stougraaf en Grote Wetering' genoemd. De inzending bereikte de finale in de provincie Gelderland.

De opening van het pad op 27 oktober was meteen ook de aftrap voor drie volgende stappen:

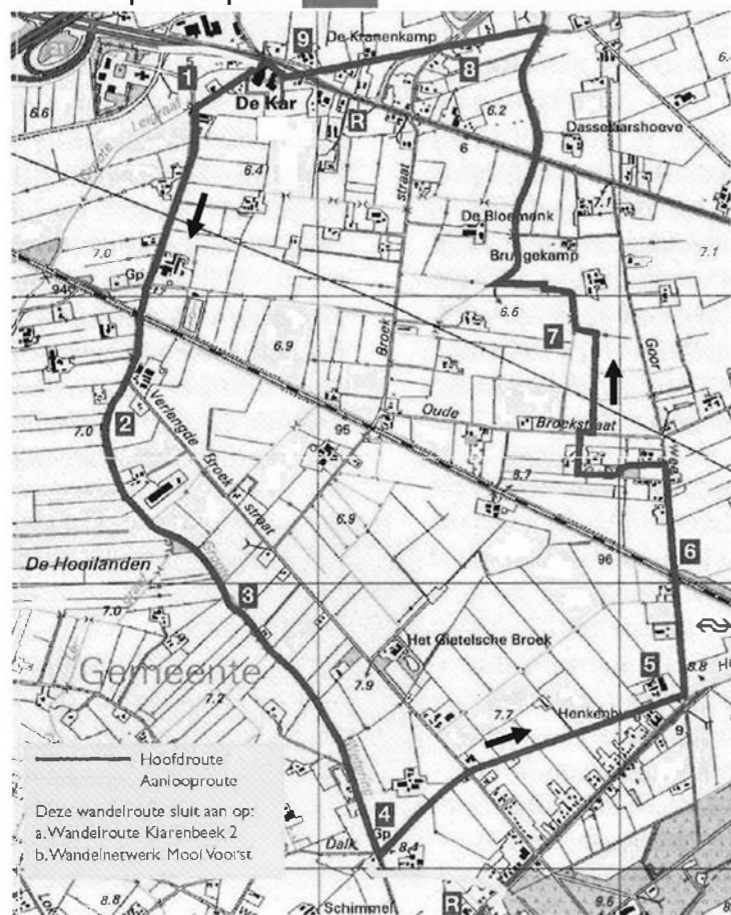
* Het inpassen van het ommetje in het landschap en het ontwikkelen van dat landschap tussen 2008 en 2015;

* Het maken van wandel- en ecologische verbindingen met Woudhuis/Weteringse Broek en Beekbergerwoud/Beekbergse Poort;

* Het actief bijdragen aan de structurele ontwikkeling van de Stedendriehoek tot 2030, met name gericht op het verder verbeteren van het woon- en werkklimaat in het gebied en het bieden van een uitloop aan de stad Apeldoorn.

Grenspalenpad

Voor meer informatie over deze en andere routes:
VVV Twello, 0571 - 275567 of www.vvv-voorst.nl

De grenzen van heerlijkheid Het Loo

Ruim 250 jaar geleden werd Prins Willem IV van Nassau verheven tot stadhouder over alle gewesten van de Nederlanden. Daarop besloten de Staten van Gelderland – bij wijze van geste – om gebied van Het Loo te verheffen tot hoge heerlijkheid, een aanduiding die de Prins van Nassau zekere rechten verschafte.

Daarbij behoorde natuurlijk dat werd uitgemeten waar de hoge heerlijkheid begon en ophield, en de Staten besloten tot groot-scheepse grensuitzettingen.

Een eerste grensaanwijzing vond in 1748 plaats. Na uitbreiding van het rechtsgebied van de heerlijkheid vond in 1750 een verdere grensuitzetting plaats. In het najaar van 1750 werden de grenzen van de Heerlijkheid het Loo uitgezet volgens de grenzen van ongeveer de latere gemeente Apeldoorn.

Op zaterdag 31 oktober van dat jaar trok een gezelschap van bestuurders langs de grens met Voorst, beginnend aan De Kar. Voorop liep landdrost Lubbert Torck van de Veluwe, daarachter drossaart Andries Schimmelpenninck van der Oije en de schout van Apeldoorn, dan de schout van Voorst. Landmeter Leenen deed de feitelijke uitzetting, bijgestaan door plaatselijke 'aanwijzers': bewoners uit de omgeving die ter plaatse goed bekend waren.

“Op die ochtend langs de “Weteringh gegaan sijnde tot even voorbij de karremans hujs leggende ter regter sijde van de Tolweg als men gaat van Apeldoorn nae Zutphen”... dan “regtsom een kleine distantie op een heuveltje alwaar een poll is opgeworpen” ... “van daar wederom gegaan regthoekig regtsom tot bij

de Wetering die in de Heerlijkheid blijft sijnde maar een korte distantie alwaar een gat is gegraven om een paal te setten”.

Zo werd het hele traject afgelopen en op regelmatige afstand werd een gat gegraven of een 'pol' opgeworpen om de grens met lange (dan nog) houten palen te markeren.

Veertig jaar na de opmetingen werd besloten om de houten palen geleidelijk te vervangen door meer duurzame van Bentheimer zandsteen. Van deze palen zijn er nu nog enkele over.

Het Grenspalenpad

Het nieuwe Grenspalenpad volgt voor een groot deel de historische route uit 1750. Het pad gaat van De Kar tot het dorp Klarenbeek, langs de Grote Wetering. Daar buigt het wandelpad af en maakt een grote boog door het Gietelsche Veld. De wandeling voert langs de Stougraaf, over de oude grindweg van Apeldoorn naar Zutphen en zo weer terug naar het begin, het tolhuis aan De Kar.

Er zijn drie startpunten voor de route: Buurtschap De Kar, Restaurant Pijnappel of het Station Klarenbeek.

De route is gemarkeerd door een geel-wit-rode aanduiding en sluit aan op het Poelenpad. De route is verboden voor honden.

Meer informatie

Voor meer informatie over het Grenspalenpad:

- de folder die van het pad is uitgegeven (en waarop de grenspalen afzonderlijk zijn beschreven);
- www.brascamp.com/stougraaf.htm.

Een olieverfschilderij van herberg "De Volle Hand" aan de Bandijk te Terwolde

Begin oktober was ik, zoals elke maandag, voor de OKV in het gemeentearchief bezig met het verzamelen van gegevens voor het boek Gevelstenen en gevelversieringen in de gemeente Voorst. Ik ontmoette daar de heer Max Noteboom uit Apeldoorn die daar bezig was met het verzamelen van gegevens over zijn voorouders op de begraafplaats aan de Terwoldseweg. Al spoedig ging het gesprek over gevelstenen. Op een gegeven ogenblik zei ik tegen hem: "Er moet ergens een aquarel van Het Diekhuus bestaan, heb ik wel eens gehoord". Hij zei toen: "Er bestaat een schilderij van de herberg De Volle Hand aan de Bandijk in Terwolde, maar dat is geen aquarel maar een olieverfschilderij". "Zo," zei ik, "dat is interessant", want ik had nog nooit een schilderij of een foto van een schilderij van De Volle Hand gezien. "En waar hangt dat schilderij?" was mijn volgende vraag. "Bij mijn achterneef, Pans Kobus", antwoordde Max Noteboom. "Ik zal je zijn telefoonnummer geven en je moet hem maar eens bellen en noem mijn naam maar".

Dat was niet tegen dovemansoren gezegd en de volgende dag hing ik al aan de lijn naar 'de achterneef' met de vraag of ik het schilderij mocht komen bekijken en fotograferen voor ons boek over de gevelstenen en voor de OKV. "U bent van harte welkom en u mag fotograferen!" zei de achterneef. Hij was al geïnformeerd door Max Noteboom. Dus togen wij, mijn vrouw en ik, naar het gebied van de grote rivieren, naar het Land van Maas en Waal, naar Puiflijk bij Druten, waar we bij de familie

door E.H. Stol

Kobus enorm gastvrij werden ontvangen in een gezellig ingericht huis.

Het echtpaar was wat verbaasd over de belangstelling voor het schilderij. Na de gebruikelijke kennismaking en na veel verteld te hebben over de OKV en onze werkzaamheden voor het boek mochten wij het olieverfschilderij van De Volle Hand aanschouwen. Het bleek een gouden tip te zijn geweest van Max Noteboom, familie afkomstig van de herberg De Noteboom aan de Bandijk 9 te Terwolde, maar daarover straks meer.

Het schilderij heeft de afmetingen van 165 x 97 cm, geen kleintje dus. We werden er stil van en moesten alles eerst even goed bekijken. Want er was veel te zien op het doek: de achterzijde van de voormalige boerderij met staldeuren en de jaartalmuur-ankers 1818, de toen nog bestaande los- en laadwal aan de IJssel, de opgeslagen stammetjes afkomstig van de Veluwe, waarschijnlijk mijnhout bestemd voor de kolenmijnen in het zuiden van het land, keuvelende mensen, de IJssel (niet in perspectief) en op de achtergrond de Lebuïnuskerk en de Bergkerk met zijn twee torens. Ongeveer in het midden van het schilderij tussen de twee boompjes is het schilderij beschadigd; het is aan de achterzijde provisorisch hersteld; het schilderij is niet gerestaureerd.

Toen zijn we gaan fotograferen. Het resultaat kunt u zien op de foto bij dit artikel. De zwart/wit foto in de Kroniek doet wel afbreuk aan het originele doek met de mooie en frisse kleuren. De OKV zal een

Herberg De Volle Hand met laad en loswal omstreeks 1860. Olieverfschilderij (eigendom van P. Kobus)

uitvergrote kleurenfoto van het schilderij ophangen in de bezoekersruimte van de OKV aan de Stationsstraat 59A in Twello. Daar kunt u tijdens de openingsuren de foto komen bekijken.

Toen we klaar waren met fotograferen en weer aan de koffie zaten, zei achterneef Pans Kobus: "Loop eens even mee naar de andere kamer". Dat deden wij, en daar wees hij ons op een soort ronde spiegel samengesteld uit een aantal kleinere spiegelgeltjes. Hij zei: "Weten jullie wat dat is?" We wisten niet precies de naam maar begrepen wel min of meer de bedoeling. "Het is een kasteleinsspiegel, afkomstig uit de herberg De Noteboom. Met deze spiegel kon de herbergier als hij zich had omgedraaid in de gaten houden wat er gebeurde en kon dus niemand zonder te betalen ver-

trekken. Een voorloper van de hedendaagse camerabewaking. Het is samen met het schilderij van De Vollehand, door ons geërfd".

Ook deze kasteleinsspiegel mochten we fotograferen. Na de familie Kobus onze bijzondere dank voor hun medewerking te hebben betuigd, zijn wij - zeer blij - weer huiswaarts gekeerd.

Dit was het eerste deel van het verhaal, want thuisgekomen wachtte ons werk. Eerst moesten de foto's digitaal worden bewerkt en afgedrukt en moesten we op zoek naar antwoorden op onze eigen en te verwachten vragen als:

- Wie heeft het geschilderd en wanneer?
- Wie was de opdrachtgever?
- Welke weg is het schilderij door de familie gegaan?
- Hoe is de beschadiging in het midden van

het schilderij ontstaan?

- Wat is er verder met De Volle Hand gebeurd?

Door onderzoek in het gemeentearchief, de OKV, gesprekken met de families en het nalopen van de eigen bestanden zijn de onderstaande gegevens boven water gekomen:

- De maker van het stuk is niet bekend; waarschijnlijk is het gemaakt door een rondtrekkende 'broodschilder'.

- De periode waarin het schilderij is geschilderd ligt tussen 1818 (het jaartal staat zichtbaar als jaartalmuurankers op het schilderij) en ongeveer 1850. Volgens de familie waarschijnlijk gemaakt in opdracht van de eigenaar Jan Noteboom enkele decennia voor zijn overlijden.

De kasteleinsspiegel afkomstig van de herberg De Noteboom aan de Bandijk 9 te Terwolde. Deze spiegel heeft ook nog gehangen in De Vollehand. Eigendom van P. Kobus.

- Het is voorshands niet bekend wanneer Jan Noteboom eigenaar van de De Volle Hand is geworden.

- Jan Noteboom (*14-03-1810 te Terwolde, † 25-12-1890 te Terwolde) is geboren op het Neutebeumpie (= De Noteboom), bleef enig kind en was gehuwd met Willemina Hekkert (*20-05-1801 op de Platvoet te Deventer, † 20-03-1885 te Terwolde). Na het overlijden van Willemina Hekkert en Jan Noteboom, als laatste, zijn uit de nala-

Het familiegraf van de Notebooms bevindt zich op het oude deel van de begraafplaats aan de Terwoldseweg te Terwolde. Hier liggen begraven: Jan Noteboom en Willemina Hekkert, en Berend Johannes Scholten en Alberdina Hendrika Scholten-Noteboom.

tenschap onder andere het schilderij en de kasteleinsspiegel (uit herberg De Noteboom) toebedeeld aan Alberdina Hendrika Scholten-Noteboom (*26-06-1838 te Terwolde, † 10-01-1911 te Twello.) ? Bernardus Johannes Scholten (*11-09-1843 te Terwolde, †24-06-1925 te Twello) Via hun enige twee vrijgezelle dochters Johanna Willemina (Jootje) Scholten (*29-04-1878 te Twello, †1971 te Twello) en Willemina Hendrika (Miena) Scholten (*12-11-1874 te Twello, †30-12-1955 te Twello), van 1902 tot 1971 wonende op Nieuw Schoonoord, (Rijksstraatweg 42 Twello), zijn schilderij en kasteleinsspiegel terechtgekomen bij Hennie (Hendrika) Kobus-Noteboom (*14-03-1912 te Apeldoorn, †10-03-2000 te Gorssel), en na haar overlijden uiteindelijk bij haar zoon Pans Kobus, de achterneef van Max Noteboom.

- Nu de beschadiging van het schilderij: de hiervoor genoemde Bernardus Johannes Scholten en Alberdina Hendrika Scholten-Noteboom woonden aanvankelijk op het huis Schoonoord, Rijksstraatweg 44 te Twello. Deze voormalige boerderij is gebouwd omstreeks 1800. B.J. Scholten heeft in 1902 een nieuw huis laten bouwen aan de Rijksstraatweg 42 en noemde het huis Nieuw Schoonoord. Toen dit huis gereed was heeft hij Schoonoord aan zijn schoonzuster Eva Scholten-Schokkenkamp verkocht. Het schilderij en de kasteleinsspiegel hingen, na de vererving, tijdens de Tweede Wereldoorlog in het Huis Nieuw Schoonoord. In 1944 werd er om de Duitse logistiek te verstoren, door de geallieerden veel gebombardeerd op de spoorlijn Apeldoorn-Deventer en dus ook in Twello. Overzichten van deze luchtaanvallen liggen opge-

slagen in het archief van de OKV. In de periode van september-december 1944 zijn bij een van deze bombardementen glaszerven of bomscherven door het schilderij gegaan en door een kastje dat in de zelfde kamer stond. Huis Nieuw Schoonoord was niet het enige huis dat toen schade heeft opgelopen. Er waren veel huizen beschadigd in de directe omgeving, zoals uit bewaard gebleven archiefstukken met aanvragen om schadevergoeding blijkt.

- Tot slot: wat is er met De Volle Hand gebeurd. In een aankondiging van notaris mr. H.H. Everts te Twello van juni 1919 lezen we dat

"op 3 en 17 juni des voormiddags 10.00 uur in De Vollehand in opdracht van de heer B.J. Scholten het van ouds bekende Koffiehuis DE VOLLEHAND met de losplaats zal worden geveild".

*in en haal, dat de
deuren bij Koffiehuys
met mollehandes w. v. d. d. v.
perced. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.*
Mr. H. H. EVERTS,
Notaris te TWELLO.
1/8 gedeelte de rest de volle
zal Dinsdagen 3 en 17 Juni 1919 des voormiddags
dags om 10 uur in het café „DE VOLLEHAND“
te Terwolde, ten verzoeke van den Heer B. J.
SCHOLTEN en KINDEREN bij inzet en toeslag
verkoopen:

1e. Het van ouds bekende Koffiehuis
„DE VOLLEHAND“,
met ERF en TUIN, BOUWLAND, LAAD-
en LOSPLAATS en beste UITERWAARD.

2e. Het Boerenerve
„De Nieuwe Vollehand“
bestaande in HUIS met BAKHUIS en BERGEN,
VRUCHTBAREN TUIN, BOOMGAARD,
BOUW- en WEILANDEN, zeer geschikt voor
tuintbouw, samen groot 10.21.53 H.A. en gelegen
aan den Ijseldijk te Terwolde op een half uur
afstand van Deventer.

Deze losplaats bestond dus nog in 1919. Ook ging het Boerenerve De Nieuwe Volle Hand in de verkoop. Uit de aankondiging kan worden opgemaakt dat De Volle Hand inmiddels was verhuurd aan Hassink. Op 1 oktober 1919 moesten de koopprijzen zijn betaald, waarna op 22 februari 1920 het eigendom kon worden aanvaard. En daarmee is een boeiend stuk geschiedenis van De Volle Hand en de familie Noteboom in Terwolde in de gemeente Voorst geëindigd. Het familiegraf van de Notebooms bevindt

zich op het oude deel van de begraafplaats aan de Terwoldseweg te Terwolde. Hier liggen begraven: Jan Noteboom en Willemina Hekkert, en Berend Johannes Scholten en Alberdina Hendrika Scholten-Noteboom.

Met dank aan Max Noteboom en Pans Kobus (achter-achterkleinkinderen van Jan Noteboom) voor hun geweldige medewerking bij de totstandkoming van dit artikel.

Oproep: "2009: jaar van de tradities"

Het Nederlands Centrum voor Volkscultuur heeft 2009 uitgeroepen tot "Jaar van de tradities". In voorbereiding daarop onderzoekt het centrum wat de 100 belangrijkste tradities en rituelen van Nederland zijn. Wij willen de lezers van de Kroniek vragen hen daarbij te helpen. Daarom volgt hieronder de oproep van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur.

Doe mee met de verkiezing van de belangrijkste tradities van Nederland!

Het immaterieel erfgoed staat de laatste tijd erg in de belangstelling, nadat Unesco in 2003 zijn leden opgeroepen heeft om ook dit erfgoed te beschermen. In Nederland buigt het Nederlands Centrum voor Volkscultuur zich over de vraag welke tradities en rituelen tot ons immaterieel erfgoed behoren. Daarom vragen wij aan iedereen in ons land om zijn of haar tradities aan ons op te sturen. Laat ons weten welke tradities u belangrijk vindt door ons een brief te sturen of de enquête op de website

www.volkscultuur.nl in te vullen.

In het jaar van de tradities 2009 zal het Nederlands Centrum voor Volkscultuur een lijst publiceren van de honderd meest genoemde tradities en deze ook documenteren in boekvorm en op de website. Veel dank!

Nederlands Centrum voor Volkscultuur
F.C. Dondersstraat 1
3572 JA Utrecht
www.volkscultuur.nl

Wat doet de Werkgroep OKV?

door J. Lubberts

Met dit artikel willen wij nogmaals de activiteiten naar voren brengen waarmee deze werkgroep zich bezig houdt. Simpel gezegd, het verzamelen van gegevens betreffende de lokale geschiedenis en deze zodanig bewerken en opslaan dat ze gemakkelijk toegankelijk zijn.

De medewerkers die hieraan meewerken worden gemakshalve de "werkgroep" genoemd. Deze groep is uitgegroeid van een paar medewerkers tot een twintigtal nu.

De eerste vraag is natuurlijk: "Wat doen ze allemaal?"

- Om te beginnen is er de fotocollectie, dit was één van de eerste activiteiten. Deze collectie is ondertussen uitgegroeid tot een verzameling van meer dan 25.000 foto's en er komen nog steeds foto's bij. Deze worden gecodeerd, omschreven en vervolgens in verzamelmappen opgeborgen. Een aantal medewerkers is bezig deze foto's te digitaliseren.

- Het verzorgen en beheren van de bibliotheek plus het verzamelen van wat in de gemeente uitgegeven wordt. Dit geldt ook voor kleinere artikelen. Deze worden ondergebracht in de afdeling documentatie.

- Vervolgens is er een uitgebreide documentatie over de Tweede Wereldoorlog.

- Het verzamelen en toegankelijk maken van archieven van verenigingen, bedrijven of instellingen.

- Het beheren en toegankelijk maken van kaarten en atlassen, o.a. kadastrale atlassen.

- Het onderhouden van contacten met het

archief gemeente Voorst.

- Er zijn medewerkers bezig met het schrijven van boeken en uitgebreide artikelen of het geschikt maken van artikelen voor de Kroniek.

- Het verlenen van medewerking aan lezingen, tentoonstellingen, historische speurtochten enzovoort.

De aanleiding tot het schrijven van dit artikel was een bedankbriefje van een school uit Twello, die wij hebben geholpen met het onderwerp: "Ons cultureel erfgoed". Hiervoor hadden wij de kerk van Terwolde als voorbeeld genomen en een rondleiding in deze kerk verzorgd.

Niet alleen lagere scholen, maar ook studenten van het middelbaar, hoger en universitair onderwijs komen bij ons voor hulp of informatie. Tevens komen instituten bij ons in verband met opdrachten, die zij gekregen hebben. Niet alleen instituten, maar ook provincie en gemeente komen bij ons met vragen.

Onderzoekers, die gegevens zoeken voor een te schrijven boek komen hier. Niet alleen uit de omgeving, maar uit het hele land. Wij vragen altijd of we een kopie van hun onderzoek of scriptie kunnen krijgen. Zo kregen wij van Fontys Hogescholen te Eindhoven het boek "Van Slotklooster tot Kunstkluster". Van de Wageningse student Keunen kregen wij een kopie van zijn afstudeeropdracht in het kader van Historische Geografie getiteld: "Ontginningen en nederzettingen in de gemeente Voorst". Van studenten van de Stoas Hogeschool

Den Bosch kregen we voor onze medewerking hun scriptie getiteld "Landschapsontwikkelingsplan de Fliert en omgeving". De stukken, die wij op deze manier verzamelen zijn een belangrijk deel van onze bibliotheek.

Dit zijn in het kort de werkzaamheden die door deze werkgroep verzorgd worden. Bovendien zijn er medewerkers, zoals

computertechici, die op afroep beschikbaar zijn.

Men mag deze werkgroep langzamerhand wel een instituut noemen, die kennis verstrekt en medewerking verleent aan particulieren, overheid, overheidsinstellingen en onderwijs.

Foto boven:

Een foto van de ruimte aan de voorkant van ons pand: Jan Lubberts voor de uitgebreide bibliotheek en Truus Koller.

Foto links:

De werkruimte achter, met Gerard Vrieling en Said Abbas, die zich onder meer bezig houden met kadstrale kaarten. Jan Siero, die o.a. de rubriek in het Voorster Nieuws verzorgt, en Bertus ten Bosch, de specialist van alles over de Tweede Wereldoorlog.

De inval op de Kolkhof in 1944

door G.J. van Zanten

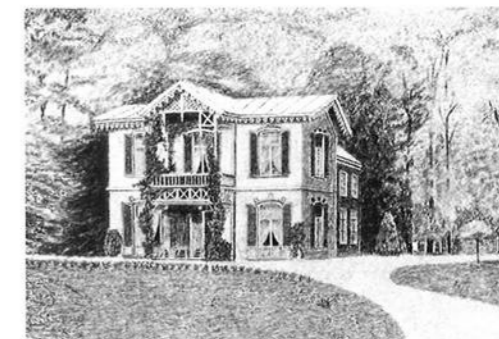
Telkens wanneer ik over de Dijkhofstraat rij langs het huis dat nu de naam Kolkhof draagt, gaan mijn gedachten terug naar 1944 toen daar Herman Vink, zijn vrouw Mies Vink-Caspers, hun dochter Janny en hun zoontje Arend woonden. Waar nu de weide voor de paarden is was toen een bos van zware beuken dat links van de villa de Kolkhof was gelegen. Rechts van de villa stond een vrij groot koetshuis waar Herman Vink zijn groentewagen had staan. Voor het koetshuis was een vrij grote vijver gelegen die nog steeds bestaat. Tussen de villa en het koetshuis liep een breed pad naar het nu verbouwde boerderijtje. Achter het boerderijtje was een grote groentetuin welke aan de kant van de Dijkhof was afgesloten door een lange tuinmuur. Tijdens de bezetting hebben daar diverse door de Duitse bezetter vervolgd mensen ondergedoken gezeten.

Daar kwam op zaterdag 22 april 1944 abrupt een einde aan toen de Sicherheits Polizei uit Rotterdam daar een inval deed. Herman Vink was op die dag met zijn paard en wagen in Deventer om groente te venten. Dochter Janny werkte die dag bij een familie in Deventer terwijl de toen ongeveer acht-jarige zoon Arend met een ongeveer even oud joods jongetje aan het spelen was in het achter het boerderijtje gelegen bos van de Dijkhof.

Op het moment van de inval waren er negen onderduikers in huis die door de kennelijk goed voorbereide inval niet meer via de vluchtweg konden wegkomen. Alle on-

derduikers, inclusief Mies Vink-Caspers, zijn toen gearresteerd en naar het politiebureau in Deventer gebracht.

Zoon Arend, die op afstand kon zien wat er gebeurde, kroop met het joodse jongetje onder een bruggetje in het bos en bleef daar zitten tot dochter Janny aan het eind van

De Kolkhof (boven, potloodtekening door J. Jansen uit circa 1920) en het huis waar de onderduikers zaten (onder, foto uit 1964).

de middag thuis kwam. Toen deze thuis kwam, trof zij niemand meer in huis, terwijl alle kasten waren doorzocht. Zij is toen het bos ingelopen en is gaan roepen, waarop Arend en het joodse jongetje te voorschijn kwamen. Zij zijn daarop naar familie in de stad gegaan.

Inmiddels waren collega-tuinders op de Steenkamer op de hoogte van wat er op de Kolkhof was gebeurd. Zij hebben Herman Vink aan het eind van de Nieuwe brug (Wilhelminabrug) opgevangen toen deze huiswaarts keerde en ze hebben hem van het gebeuren op de hoogte gebracht. De tuinders van de Steenkamer hebben zijn paard en wagen overgenomen en deze laten verdwijnen. Herman Vink is toen regelrecht naar het station in de stad gegaan en met de eerste trein vertrokken naar familie in Enschede.

Inmiddels had de Sicherheits Polizei ook nog twee mensen gearresteerd op de Ziele en deze ook overgebracht naar het politiebureau in Deventer. Alle arrestanten bleven ter beschikking aan de Sicherheits Polizei.

Om 16.05 uur werd arrestant Mies Vink-Casper op last van de Deventer inspecteur Richie van de andere arrestanten afgescheiden en elders in het Politiebureau in een cel ingesloten.

Om 17.30 uur werden de arrestanten door de Sicherheits Polizei van het politiebureau gehaald om per autobus te worden overgebracht naar Rotterdam. Mevrouw Vink bleef in Deventer in de cel achter.

Op zondag 23 april zat mevrouw Vink nog steeds in de cel; ze weigerde te eten. Ook op maandag 24 april weigerde mevrouw Vink elk voedsel. De Sicherheits Dienst uit

Rotterdam liet ten aanzien van mevrouw Vink nog steeds niets van zich horen.

Inmiddels hadden verzetsmensen op het politiebureau de Twellose huisarts dokter Engel op de hoogte gebracht van de situatie. Het was nu zaak geworden dat mevrouw Vink zo snel mogelijk op een „legale” manier verdween, voordat de Sicherheits Polizei uit Rotterdam haar alsnog zou ophalen. Op het politiebureau verklaarde dokter Engel dat mevrouw Vink geestelijk ernstig in de war was en uit de verpleging in Deventer was weggelopen. Dit resulteerde in het volgende rapport:

”Om 13.25 uur is de arrestant Vink-Caspers onder geleide van de opperwachtmeesters Meijer en Dwars, op advies van dokter Engel uit Twello per taxi overgebracht naar het St. Geertruiden ziekenhuis, alwaar zij ter verpleging is opgenomen.”

Van daaruit is zij korte tijd later doorgestuurd naar het St. Elisabeth-gasthuis aan de Bagijnenstraat in de binnenstad.

Enige dagen daarna berichtte het St. Elisabeth-gasthuis aan de politie dat de patiënt mevrouw Vink-Caspers weer was „weggelopen”. In werkelijkheid was mevrouw Vink daar nog steeds aanwezig en werkte ze als patiënte onder een andere naam in de keuken. Zij is daar tot de bevrijding gebleven.

Groot was de verbazing van mijn moeder toen zij een half jaar na het gebeurde Herman Vink weer met zijn paard en wagen zag rijden ter hoogte van de begraafplaats in Terwolde. Op de vraag van mijn moeder of hij niet bang was om opgepakt te worden antwoordde Herman Vink met de

woorden: „Och mien vrouwe is toch gek en weg e-lopen”.

Binnen de familie heeft men zich na de oorlog jaren lang afgevraagd wie de familie Vink en de onderduikers verraden zou hebben. Ik heb persoonlijk meerder malen binnen de familie gehoord dat zij zich na de oorlog steeds afvroegen wie schuldig was geweest aan dit verraad aangezien de pleegvader van mijn inmiddels overleden vrouw een broer Mies Vink-Caspers was. Dat mensen uit de buurt zich hieraan schuldig hebben gemaakt kan men nu rustig uitsluiten, omdat eerst nu bekend is geworden dat de arrestaties door de Sicherheits Polizei uit Rotterdam zijn uitgevoerd. Indien het verraad door mensen uit de directe omgeving van Deventer had plaatsgevonden dan waren deze arrestaties beslist door de Sicherheits Polizei uit Deventer uitgevoerd.

Waarom de SD uit Rotterdam? Om hierop een antwoord te vinden het volgende.

Al voor de oorlog diende bij de politie in Deventer ene Flip Caspers, een broer van mevrouw Mies Vink-Caspers. Hij woonde in de Langestraat in de Hoven. Voor de bezetting ontpopte Flip Caspers zich als een vurig N.S.B.-er en - wat erger was - als groot jodenvervolger. Tevens onderhield Flip Caspers nauwe banden met de Sicherheits Dienst in Deventer. Zonder dat hem daarvoor van uit het Deventer policorps opdracht is gegeven heeft hij meerdere joden gearresteerd, niet alleen in Deventer maar ook in de omgeving van Deventer.

Door Flip Caspers zijn de volgende joden gearresteerd en aan de SD overgedragen: M. van Spiegel, L. Brommet, B.S. Berli-

ner-Rosenthal, L. Berliner, S.S. Zwarte, D. Samuel, I. Samuel, I. Rosendaal, K. Schachmann, E. Kaffe en G. Samuel. Van deze gearresteerden is niemand terug gekomen. Voor deze daden is Flip Caspers destijds door het bijzonder tribunaal in Zwolle tot 14 jaar gevangenisstraf veroordeeld.

Het verhaal Flip Caspers gaat verder. Eind 1942 verliet Flip Caspers van de ene op de andere dag de politie in Deventer en volgde hij een S.S.-opleiding in Den Bosch. Na deze opleiding werd Flip Caspers op 8 februari 1943 benoemd tot Hoofdagent bij de politie in Maassluis. Op 16 december 1943 werd Flip Caspers tot Opperluitenant bij de politie benoemd. Een Opperluitenant bij de politie was in die tijd hetzelfde als een hoofdinspecteur.

Op 22 april 1944 arresteerde Flip Caspers in zijn functie als Opperluitenant in Maassluis de heren J. Spaans en F.A.G. Siebelhout. Uit navraag bij de gemeente Maassluis is gebleken dat de door Flip Caspers gearresteerde personen niet in Maassluis woonachtig waren. Er is verder ook niet bekend wat er van hen is geworden.

De gearresteerden werden door Flip Caspers overgedragen aan de Sicherheits Polizei in Rotterdam. Men mag dus redelijkerwijs aannemen, dat Flip Caspers op de 22e april 1944 bij de overdracht van zijn arrestanten in het bureau van de Sicherheits Polizei in Rotterdam was. Op deze zelfde dag, 22 april 1944 deed de Sicherheits Polizei uit datzelfde Rotterdam een goed voorbereide inval in het huis van de familie Vink in Twello.

Of dit nu wel of niet toeval is geweest, mag een ieder voor zich zelf invullen, maar het

moet een ieder ook duidelijk zijn dat Flip Caspers wel bijzonder goede connecties bij de Duitse Sicherheits Dienst moet hebben gehad, gezien het feit dat hij binnen een jaar van gewoon agent tot Opperluitenant werd bevorderd. Zijn opleiding bij de S.S. in Den Bosch zal daar niet vreemd aan zijn geweest.

Op zaterdag 22 april 1944 werden op de Kolkhof, destijds Rijksstraatweg K-94, de volgende personen gearresteerd:

Herman Gosschalk, geboren 22-09-1888 te Deventer, overleden 22-05-1944 te Auschwitz

Heintje Gosschalk-van Engel, geboren 23-01-1894 te Goor, overleden 22-05-1944 te Auschwitz

Herna Gosschalk, geboren 05-03-1927 te Deventer, overleden 30-09-1944 in Midden-Europa

Marcus van Spiegel, geboren 02-09-1889 te Voorst, overleden 22-05-1944 te Auschwitz

Saar van Spiegel-de Leeuw, geboren 26-11-1895 te 's-Graveland, overleden 22-05-1944 te Auschwitz

Henry van Spiegel, geboren 21-11-1927 te

Deventer, overleden 28-01-1945 in Midden-Europa

Werner Sonnefeld, geboren 18-06-1904 te Eberfeld, overleden 30-09-1944 in Midden-Europa

Maarten Simon Winterink, geboren 19-05-1916, verder niets van bekend

Elisabeth Winterink-Fransen, geboren 11-01-1922, verder niets van bekend

Hermine Alida Vink-Caspers, geboren 30-04-1905, met behulp van destijds de Twellose huisarts dr. Engel ondergedoken.

Verder werden op de 22e april 1944 door de Sicherheits Dienst uit Rotterdam de volgende op de Ziele (Twello No 325 gem. Voorst) woonachtige personen gearresteerd en eveneens naar Rotterdam overgebracht:

Theodoor Gerrit Roellink, geboren 03-11-1921, verder niets van bekend

Frank Herbert Henri Renssen, geboren 18-08-1921, verder niet van bekend.

*G.J. van Zanten
Bloemstraat 71
7419 BV Deventer*

Nieuwe aanwinsten

* Zwervend langs Veluwe wegen door Jac Gazenbeek

* Geschiedenis van de familie De Wilde-Dubbe door W. v.d. Werf-de Wilde

* Vol van vernieuwingsgedachten geschie-

door G. Vrieling

denis Kadaster door Eric Bekkers

* Heerde Bovenal: Jan van Riemsdijk en zijn dorp (liedjeszanger uit Heerde) door Simon Verhoeven

Geschiedenis van de familie De Wilde/Dubbe

door W. van der Werf-de Wilde

Geruime tijd ben ik bezig geweest met het uitzoeken van gegevens over mijn voorouders, de familie de Wilde, waarvan enkele leden na 1811 het patroniem Dubbe zijn blijven gebruiken. De leden van deze familie woonden voornamelijk in Terwolde, Twello en Deventer. Op een gegeven moment had ik zoveel gevonden dat, wilden al deze gegevens voor het nageslacht bewaard blijven, ik ze wel in één of andere vorm vast moest leggen.

Maar hoe te beginnen. Ik wilde geen droge opsomming van geboorte-, doop-, huwelijks- en sterfdata, maar was vooral geïnteresseerd in de beroepen, woonplaatsen en leefomstandigheden van mijn voorouders.

Al eerder publiceerde ik in de Kroniek de "Geschiedenis van Klein Everwijn" (22e

jaargang 1999, no. 3 en 4) en de "Geschiedenis van de Backerscampje(n)s" (29e jaargang 2006, no. 1). In deze publicaties kon ik wel wat kwijt over de families die daar woonden, maar ik had nog veel meer gegevens, met name over onze stamvader Dobbe Lubberts de Wilde, geboren circa 1632. Ik heb toen het besluit genomen om over het gezin van elke voorvader en voor moeder, dus via een zgn. stamreeks, een hoofdstuk te schrijven.

Toen dat gelukt was heb ik daar een aanzet tot de genealogie de Wilde/Dubbe aan toegevoegd, d.w.z. alle nakomelingen van Dobbe Lubberts de Wilde voor zover ik ze had gevonden. Bij deze genealogie, die nog verder uitgewerkt kan worden, is ook een index met namen, zodat geïnteresseerden hierin snel kunnen zien of ze verwanten of aanverwanten van de familie de Wilde zijn. Er zijn namelijk vele families in Twello, Terwolde en omgeving, die via een huwelijk aan de familie de Wilde verwant zijn, b.v. familie Dijk, familie Klein Lankhorst,

GESCHIEDENIS VAN DE FAMILIE DE WILDE / DUBBE

W. van der Werf-de Wilde

Klein Everwijn.

familie Nikkels en familie De Vries.

Het boek heb ik aan de Oudheidkundige Kring Voorst gegeven. Op het adres Stationsstraat no. 59a in Twello ligt een exemplaar van het boek ter inzage, evenals bij het archief van de gemeente Voorst, dat gehuisvest is in het gemeentehuis. Bent u geïnteresseerd in het boek, dan kunt

u het kopen bij de Oudheidkundige Kring Voorst. Bezoekers kunnen daar terecht op dinsdag en woensdag van 9.00 tot 16.00 uur en iedere derde donderdag van de maand van 19.00 tot 21.00 uur.

W. van der Werf-de Wilde, Op de Wieken 13, 1852 BS Heiloo
email: info@genealogica.nl

Archeologische vondsten tijdens de uitbreiding van vliegveld Teuge

door F. ten Bosch

Inleiding

Na bijna 20 jaar overleg is er dit jaar begonnen met de verlenging van de start- en landingsbaan van vliegveld Teuge. De eerste werkzaamheden bestonden uit het verleggen van de wetering en de weg "de Zanden". Later werd de verlenging van de landingsbaan uitgegraven.

De geologische ligging van het onderhavige terrein lijkt in eerste opzicht uiterst ongeschikt voor bewoning in vroegere tijden. In de bodem komt erg veel grind en ijzeroer voor en het terrein is uiterst nat. Volgens de bodemkaart bevinden zich onder het esdek beekerdgronden met leemhoudend zand. Het grondwater staat hoog (grondwatertrap 4).

De verwachtingen om oude bewoningsporen aan te treffen waren dan ook niet al te hoog gespannen.

Normaal gesproken wordt tegenwoordig elke bodemverstoring vooraf gegaan door een archeologisch onderzoek, eerst door een bureaustudie, eventueel gevolgd door een opgraving. Dit is vastgelegd in het verdrag van Malta. Dit verdrag van Malta

zorgt er voor dat er geen archeologische resten door bouwplannen ongezien verloren gaan. De verstoorder van de bodem is bij wet verplicht archeologisch onderzoek te laten uitvoeren indien dat noodzakelijk is. Dit is op Teuge niet gebeurd. Toch zijn er door ondergetekende in de uitgegraven cunneten diverse archeologische sporen aangetroffen.

Het nadeel was dat de sporen aangetroffen zijn op het moment dat de graafwerkzaamheden al in volle gang waren. In dit stadium is het dus: redden wat er te redden valt, en opgraven zonder het bouwproces te verstoren. Gelukkig was er goed overleg met aannemer Dusseldorp, zodat er ook nog een paar keer gebruik gemaakt kon worden van zijn graafmachine.

Een ander nadeel is dat er bij de graafwerkzaamheden dus geen rekening is gehouden met de eventuele aanwezige archeologische sporen. Hierdoor werd het vlak vaak te diep aangelegd zodat er zeker sporen ongezien verdwenen zijn. Bij een reguliere opgraving wordt het "te lezen" vlak meestal direct onder de cultuurlaag op

de overgang naar het schone zand aangelegd. Op dit niveau zijn eventuele verstoringen van vroegere bewoners, zoals afvalkuilen greppels en paalkuilen, zichtbaar.

Middeleeuwen

Aan de noordzijde van het terrein zijn, op een erg natte zondagmiddag, in het uitgegraven wegcunet enkele paalkuilen en een afvalkuil aangetroffen. Met name de afvalkuil bevatte middeleeuws aardewerk en dierlijke resten. Het aardewerk bestond hoofdzakelijk uit handgemaakt aardewerk, het zogenaamde kogelpotaardewerk.

Dit waren kogelronde potten die ter plaatse gemaakt zijn. Hiervoor werd klei uit de omgeving gebruikt. Deze klei is niet bijzonder geschikt voor het bakken van potten, omdat de klei tijdens het bakken snel scheurt of barst. Om dit tegen te gaan werd de klei gemengd met fijngemalen steen en zand en soms met organisch materiaal. Dit is goed te zien op de buitenzijden van de potten en op de breukvlakken.

In de afvalkuil kwamen de fragmenten te voorschijn van meerdere kogelpotten. Dit is af te leiden aan de verschillende rand-

Randscherf van kogelpotaardewerk.

Kroniek 2007-4

fragmenten. De randfragmenten hebben namelijk verschillende S-vormige randen. Een enkele scherf heeft een dekselgeul.

De kuil bevatte ook enkele geïmporteerde scherven van zgn. Paffrath- en Pingsdorf-aardewerk. Dit aardewerk is genoemd naar de Duitse steden waar dit vroeger is vervaardigd. Het Pingsdorf-aardewerk is erg goed herkenbaar aan de roestrode versieringen die met de vingers op de potten zijn aangebracht.

Deze potten behoren duidelijk tot het luxere vaatwerk waarover de toenmalige bewoners konden beschikken. Het was aardewerk dat geïmporteerd moest worden, en het was dus zeker een stuk kostbaarder dan de lokaal vervaardigde kogelpotten.

Dat de bewoners over weinig geïmporteerd aardewerk beschikten, blijkt wel uit de hoeveelheid ten opzichte van het inheemse aardewerk. In Teuge bedraagt import nog geen 1% van de totale hoeveelheid gevonden scherven. Bij een opgegraven middeleeuwse boerderij op het Swormink te Colmschate uit dezelfde periode varieert dit percentage tussen de 35 en 45%. De

Pingsdorf-aardewerk.

21

boerderij in Colmschate had waarschijnlijk een bovenregionale functie. Misschien was het een boerderij die de belastingen (tientden) inde voor een hogere macht in Deventer.

Na de vondst van deze sporen is het omliggende gebied nader onderzocht op eventuele andere archeologische resten. Hierbij kwamen tientallen sporen te voorschijn. Het betrof hier voornamelijk paalkuilen. Deze paalkuilen zijn samen met de onder-tussen ingeschakelde AWN (Archeologische Werkgemeenschap Nederland) ingemeten en getekend.

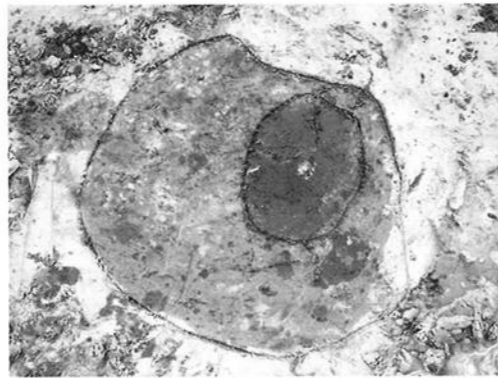
Nadat de sporen waren ingetekend, kon er geen duidelijke plattegrond van een boerderij worden herkend. Het ligt echter voor de hand dat we te maken hebben met de periferie van een middeleeuws erf. Waarschijnlijk ligt de boerderij direct ten zuiden van de aangetroffen sporen. Wel is er een gedeelte van een mogelijke noordwand van een boerderij of een bijgebouw aangetroffen. Vier of vijf zware ingegraven palen zouden hiervoor een aanwijzing kunnen zijn. Maar duidelijke gebouwstructuren zijn er niet uit af te leiden.

De paalkuilen hebben een gemiddelde diameter van 60 tot ruim 100 cm. De diepte varieert van 20 tot 60 cm. De palen zullen zeker dieper in de grond hebben gestaan maar die diepte is gemeten vanaf het leesbare vlak. Zoals gezegd is het vlak aangelegd zonder enige archeologische begeleiding.

In een later stadium is aan de uiterste oostzijde in het cunet van de wetering een andere concentratie middeleeuwse paalkuilen

aangetroffen. Ook deze sporen bevatten kogelpotscherven.

Deze paalkuilen en wat ondiepe greppels behoren niet tot de eerstgenoemde concentratie sporen, omdat ze op een afstand van circa 600 m. van de andere sporen liggen. Ook in deze sporen kan geen gebouwstructuur herleid worden. Het is ook hier duidelijk dat we te doen hebben met de randverschijnselen van een middeleeuws erf. De sporen zijn ingetekend maar ver-

Boven: paalkuil ingraving met vergane paal.

Onder: verticale doorsnede van de paalkuil; ingraving en paal zijn goed zichtbaar.

der niet onderzocht, omdat er geen tijd meer voor was in verband met de voortgang van de graafmachine.

We hebben dus waarschijnlijk te maken met resten van minimaal twee middeleeuwse boerenerven. Naar alle waarschijnlijkheid zullen er nog meer niet ontdekte erven onder het niet aangetaste gedeelte van het vliegveld of in de directe omgeving liggen. Vooral de verhoging richting de boerderij 't Slijkhuis lijkt een geschikte woonplek te zijn geweest. Het is een bekend fenomeen dat sommige boerderijen diverse voorgangers hebben gehad, die terug gaan tot in de middeleeuwen. Op het Swormink is dit aangetoond tot in 850 na Chr. Bij Teuge zou het kunnen gaan om voorgangers van de boerderijen 'het Slijkhuis' of van 'Lohuizen'.

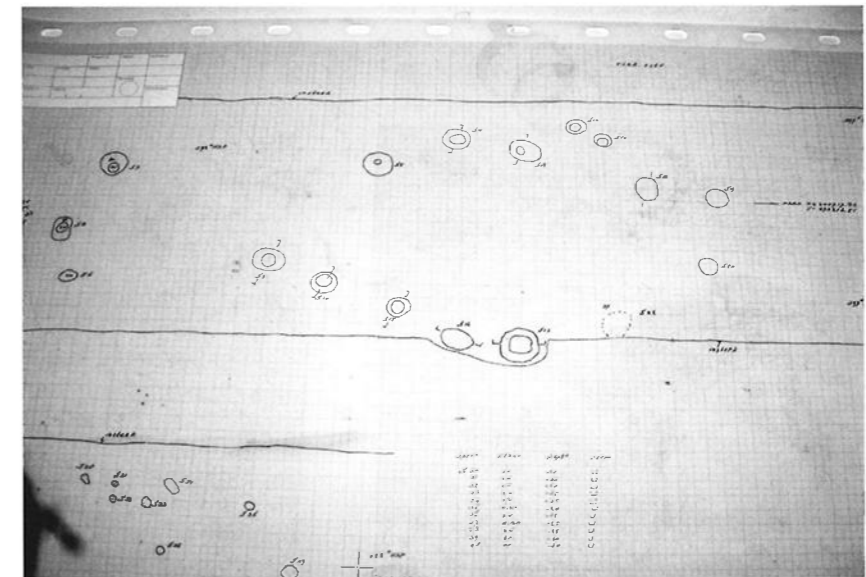
Vroege middeleeuwen

Direct ten noorden van de nieuwe landingsbaan is een gebied tot enkele meters diep

uitgegraven. De bedoeling hiervan is niet geheel duidelijk. In de wand van deze put is een zwarte 1.2 m. brede en circa 20 tot 25 cm diepe kuil aangetroffen. De kuil bevatte een circa 15 cm dikke laag houtskool. Hierop lag een circa 10 cm dikke zandlaag, die duidelijke sporen van verhitting vertoont. Waarschijnlijk gaat het om een zogenaamde meilerkuil. Dit is een kuil waarin houtskool werd vervaardigd. Er werd een stapel hout in een kuil gelegd, afgedekt met aarde en vervolgens aangestoken. Een kleine opening zorgde voor de benodigde zuurstoftoevoer. Door de schaarste aan zuurstof werd het hout niet volledig verbrand en bleef er houtskool over. Dit houtskool is waarschijnlijk gebruikt voor de productie van ijzer. Door gebruik te maken van houtskool was men in staat om een veel hogere temperatuur te bereiken dan door verbranding van gewoon hout. In de houtskool laag was nog veel onverteerd hout aanwezig.

Uit deze kuil is een monster genomen voor

De veldtekening met daarop paalkuilen en afvalkuilen.

een C-14 datering.

Uit deze datering blijkt dat deze kuil dateert in de vroege middeleeuwen (circa 400 tot 500 na Chr.). Dit is erg bijzonder, omdat er uit de vroege middeleeuwen erg weinig bekend is over dit gebied. Verder bleek dat het monster vooral bestond uit hout van de eik.

Prehistorie

Ondertussen was er ook een begin gemaakt met het uitgraven van de nieuwe startbaan. De uitbreiding richting het oosten loopt over een verhoging in het terrein. Op deze verhoging zijn ook een aantal sporen waargenomen. Het betreft kleine ondiepe kuiltjes die op een enkele na allen vondstloos waren. In een paar kuilen komt aardewerk voor, waarvan de datering nog niet geheel duidelijk is. Waarschijnlijk dateert dit in de laatste eeuwen vóór het begin van de jaartelling (Late IJzertijd). Nadere studie moet hier duidelijkheid over geven.

Een aantal kuilen kan een onderling verband hebben, maar een structuur is er niet uit af te leiden.

Vroeg-middeleeuwse meilerkuil.

Kringgreppels

Een ander fenomeen dat aangetroffen is, zijn de zogenaamde kringgreppels. Op het terrein zijn tijdens het onderzoek drie van dergelijke kringvormige greppels waargenomen. Later zijn er nog enkele ontdekt, maar die zijn niet meer meegenomen in het onderzoek.

De kringgreppels hadden een diameter van 8 tot 9 meter. De gemiddelde diepte is circa 15 cm en ze waren circa 50 tot 60 cm breed.

Al de greppels hebben een onderbreking in de kringgreppel. Uit een nader onderzochte kringgreppel bleek, dat naast deze opening een tweetal palen hadden gestaan. In de vulling van de greppel kwamen grote stukken houtskool voor. Dit houtskool is verzameld om ook door de C-14 methode gedateerd te worden.

In de Bronstijd en vroege IJzertijd werden de doden vaak gecremeerd en werd er een heuvel opgeworpen, omgeven door een greppel die ook vaak een onderbreking had.

Wat is C-14 datering?

Planten gebruiken voor hun fotosynthese de radioactieve koolstof, die via de kosmos tot ons komt, en slaan deze op. Dieren die planten eten en dieren die deze dieren eten krijgen deze koolstof ook binnen en slaan deze radioactieve koolstof ook op.

Deze koolstofopname stopt als het organisme sterft. Na overlijden verdwijnt langzaam weer de radioactiviteit. In 5568 jaar is dit gehalveerd. In laboratoria is deze teruggang te meten en zodoende is het moment van de opnamestop te bepalen.

De grote vraag was of we hier ook te maken hadden met grafmonumenten of dat deze greppels een andere oorsprong hadden.

De uitslag van de C-14 datering gaf echter een geheel andere datering, namelijk circa 18e eeuw.

Mogelijk zijn dit ook restanten van (bovengrondse) houtskoolmeilers. De houtmonsters bevatten in tegenstelling tot het vroegmiddeleeuwse monster geen eiken- maar allen elzenhout.

Ook in het Beekbergerwoud bij Beekbergen zijn soortgelijke greppels aangetroffen. Deze greppels hadden een datering van 1730 tot 1810 (bron: RACM, dr. B. Groenewoudt).

Groef men vroeger kuilen in de grond om houtskool te maken, later deed men dit bovengronds.

Overige vondsten

Een ander waargenomen fenomeen zijn de zogenaamde Armoured Mudballs. Dit zijn bevroren kleiballen die tijdens het afsmelten van het landijs in de laatste ijstijd aan de

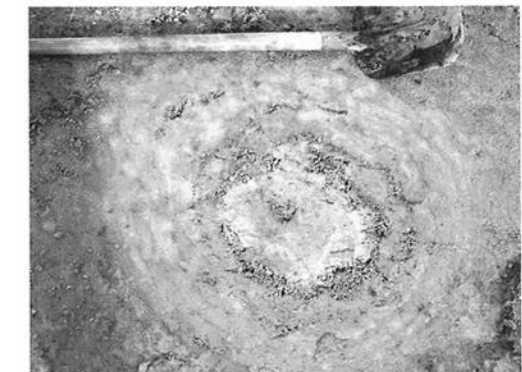

Kringgreppel met opening aan de voorzijde.

oppervlakte kwamen en met het smeltwater naar beneden rolden. Bij het naar beneden rollen namen ze het grind mee, dat zich in een spiraalvorm om de kluit vormde.

Conclusie

Uit de aangetroffen meilerkuilen kan afgeleid worden dat er veel houtskoolproductie is geweest, en dat over een langere periode. In ieder geval vanaf de 4e of 5e eeuw. Er zal dus zeker enige vorm van ijzerproductie zijn geweest in de omgeving. De aanwezigheid van de erven in de 11e en 12e eeuw kunnen een aanwijzing zijn voor de ontginning van het laag gelegen gebied ten noorden van de huidige lijn Twello, Teuge en Apeldoorn. Dit gebied richting Terwolde en Nijbroek was tot in deze tijd een nat moerasgebied, dat niet in gebruik was bij de boerenbevolking. Ook de perceelverkevelingen in dit gebied laten een ander patroon zien dan in het gebied ten zuiden van de lijn Twello, Teuge en Apeldoorn. Hier lijkt een systematischer aanpak geweest te zijn. De stichting van het dorp Nijbroek in de 14e eeuw hangt

Restant van een bevroren kleibal.

ook met nieuwe ontginningen samen (mededeling dr. B. Groenewoudt).

Dankwoord

Een speciaal dankwoord is verschuldigd aan de heer dr. Bert Groenewoudt voor het bekostigen van de C-14 dateringen en zijn mondelinge mededelingen. De heer Groenewoudt is als archeoloog verbonden aan de Rijksdienst voor Archeologie, Cul-

tuur en Monumenten. Tevens een woord van dank aan de heer H. Lubberding die namens de Archeologische Werkgemeenschap Nederland voor manschappen zorgde om het veldwerk uit te voeren en die de documentatie verzorgde.

*Frits ten Bosch,
Hackfortweg 19,
7391 TT Twello*

IJclub "Terwolde" (deel 1)

Oprichting

In het jaarverslag van donderdag 22 november 1923 vinden we de eerste gegevens over de Terwoldse IJclub. In dat jaar opent de voorzitter de vergadering met de mededeling dat er niet veel leden aanwezig zijn, maar toch meer dan op de vorige bijeenkomst. In het jaarverslag van 1936 wordt gesproken over het vijftienjarig bestaan en op zaterdag 27 februari 1971 wordt in café "Dorpszicht" een receptie gehouden ter gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van de IJclub. Uit deze gegevens mogen wij de conclusie trekken dat deze club is opgericht in het jaar 1921.

Over de eerste twee jaar zijn geen notulen van jaarvergaderingen bijgehouden en bij de schrijver van dit verhaal zijn geen gegevens bekend van bestuursvergaderingen. Uit de wel aanwezige gegevens blijkt dat er werd geschaatst op een onder water gelopen stuk land van landbouwer Schrijver, het "Weertje" genaamd. Dit stuk weiland ligt in de uiterwaarden aan de Bandijk tussen de Kolkweg en boerderij "Kolken-

door J. Lubberts

stein". Op deze plaats is het idee ontstaan om een ijsclub op te richten.

Een aantal jongelui vond dat er ook wedstrijden gehouden moesten worden. Jongelui willen immers hun krachten met elkaar meten. Onderling was er natuurlijk wel competitie op het ijs, maar een goede organisatie voor een ordentelijk verloop ontbrak. Wanneer een paar jongelui om het hardst wilden schaatsen was de baan niet vrij. Kinderen met sleetjes of een groepje vriendjes die op een deel van de baan een partijtje ijshockey wilden spelen maakten ook gebruik van deze baan. Ook waren er in die tijd mensen die schaatsten op zogenaamde "schoonrijders". Deze personen schaatsten dan met een zwierige boog van de ene zijde van de baan naar de andere zijde. Dit alles natuurlijk tot groot ongenoegen van de jongelui die niets liever wilden dan maar zo hard mogelijk tegen elkaar te rijden. Hierover werd natuurlijk flink gediscussieerd.

's Avonds werd deze discussie voortgezet in café "Het Kleine Blokhuis". Men kwam

al snel tot de ontdekking dat er een vereniging moest worden opgericht om wedstrijden te kunnen organiseren en niet, zoals sommigen wilden, een enkele keer iets organiseren. Door de uitbater van "Het Kleine Blokhuis", de heer Ter Haar, werd financiële steun toegezegd. Aldus stond de wieg van "IJclub Terwolde" in café "Het Kleine Blokhuis".

Vervolgens besloot men met een lijst rond te gaan voor een financieel draagvlak. Dit werd een doorslaggevend succes. Velen droegen hun steentje bij en de kas werd goed gevuld.

Gelukkig bleef het vriezen en konden de initiatiefnemers nog dezelfde winter ijsfeesten organiseren. Onder ijsfeesten moet men schaatswedstrijden verstaan, in wat voor vorm dan ook. Kortebaanswedstrijden voor kinderen en volwassenen, afvalwedstrijden, enz.

Na het eerste ijsfeest bleek er een voordelig saldo in kas te zitten. Dit moest bewaard

Archiefbewaarpplaats van IJclub "Terwolde".

worden om een volgende winter weer wedstrijden te kunnen houden. Men vond ook, dat men een meer betrouwbare manier aan geld moest komen dan met inzamelingen langs de deur. Daarom moesten er vaste gevers komen in de vorm van donateurs of leden. Al deze argumenten in overweging nemende werd besloten een officiële club op te richten onder de naam ijsclub "Terwolde". Het waren allemaal jonge mensen tussen de twintig en dertig jaar, die tot de initiatiefnemers behoorden. De bestuursleden van het eerste uur waren negen in getal, namelijk:

(naam met daarachter geboortjaar en beroep op dat moment)

Doeve A., 1892, grondwerker

Doeve W., 1893, arbeider

Haar v.d. W.J., 1901, landbouwer/ kastelein

Pas H., 1898, landbouwer

Roeberts J., 1897, electriciën

Roeterdink W.J., 1898, landbouwer/ kastelein

Stegeman L., 1891, fabrieksarbeider

Velde ter M., 1901, winkelbediende

Wassink N.J., 1894, landbouwer

In café Het Kleine Blokhuis van de oprichting van de ijsclub plaats.

De bestuursfuncties werden als volgt verdeeld:

Voorzitter werd L. Stegeman.

Secretaris werd M. ter Velde.

Penningmeester werd A. Doeve.

In het eerste jaar bedankte de heer J. Roeberts wegens drukke werkzaamheden; zijn opvolger werd de heer J. Vredenberg. In het tweede jaar bedankte de heer M. ter Velde wegens studie; hij werd opgevolgd door T. Tiemens. J.W. Roeterdink werd toen eerste secretaris en H.J. Wassink werd tweede secretaris. Na het vertrek in 1925 van W.J. ter Haar naar elders werd diens opvolger D. Hanekamp.

IJsbaan

In eerste instantie werd de "Lange Hank", tegenover café "de Noteboom", de schaatsbaan van de ijsclub. Hier werden

Ijsbaantje op de kolk voor "Terceira".

de ijsfeesten gehouden die door de ijsclub werden georganiseerd.

Een nadeel van deze baan was dat het er in de winter met oostenwind erg koud was. Koning Thialf blies over een kale vlakte zodat de gevoelstemperatuur veel lager was dan de werkelijke temperatuur.

Het was niet zo, dat dit de enige plek in Terwolde was waar men schaatste. Wanneer bij strenge winter het kanaal was dichtgevroren kon men elke schaatsliefhebber daar aantreffen. Het was een mooi tochtje om te schaatsen vanaf het pompgemaal aan de dijk tot aan de Lochemsestraat op de Vecht.

Met hoog water en strenge vorst kon men overal schaatsen op de uiterwaarden. Veel werd er ook geschaatst op vijvers en kolken binnendijks, zoals op de kolk in "Poot zijn bos", het bosje achter huize "de Ka". Ook op de voormalige vijver voor "Ter-

cera" en de kolk bij de boerderij "Kolkenstein", in de volksmond "Schrijverskolk". Ook de voormalige gracht die voor de helft de grens van het oude Tuindorp vormde was een schaatsplek voor de jeugd. Deze kolken, vijvers, gracht en sloten waren vaak eerder dichtgevroren dan de "Lange Hank", omdat ze meer beschut lagen. De "Lange Hank" had bij harde wind het probleem dat er open plekken in bleven. Als alternatief had men nog wel de "Meintjes" aan de Zeedijk, maar hier waren de kleiafgravingen erg diep zodat men er niet eerder op mocht schaatsen, dan wanneer het ijs 10cm. dik was.

Een groot probleem kwam om de hoek kijken tijdens het verbreden en uitdiepen van het kanaal door Terwolde. Met de vrijkomende grond werden veel kolken waarop men eerder schaatste gedempt. Zo ook de "Lange Hank". Op de vraag van een van de leden tijdens de ledenvergadering of de

"Lange Hank" niet behouden had kunnen blijven antwoordde de voorzitter: "Het zand lag er al vóór ik het wist."

Er moest een nieuwe ijsbaan komen. Op voorstel van een van de leden werd een commissie benoemd die een onderzoek zou doen naar de geschiktheid van de "Meintjes" als ijsbaan. Omdat er geen andere mogelijkheden waren, was men er toe overgegaan om de "Meintjes" geschikt te maken voor een ijsbaan. Men had hiervoor toestemming gekregen van de eigenaar. Het jaar daarop werden ijswedstrijden gehouden op de uiterwaarden bij de steenfabriek "de Vooruitgang".

Men had nog steeds geen vaste ijsbaan, hoewel de heer Servatius, bewoner van landgoed "De Matanze en voor een deel eigenaar, alle medewerking had toegezegd betreffende een ijsbaan op een van de baggergaten in de "Meintjes". Eén perceel

Ijsbaan op de "Lange Hank" tegenover café de Noteboom.

aan de Zeedijk, ook behorende tot de "Meintjes", waar de n.v. Overijsselse Steenfabriek haar klei uithaalde, zou geschikt zijn als ijsbaan maar daar was men nog bezig om klei uit te baggeren. De heer Wildschut, bedrijfsleider van de Terwoldse steenfabrieken had voor het komende seizoen dit stuk water niet alleen toegezegd aan de ijsclub "Terwolde", maar ook aan die van Nijbroek. Om principiële redenen kon men niet tot een vruchtbare samenwerking komen. Nijbroek kocht naderhand zelf een terrein voor een ijsbaan waardoor de problemen uit de wereld waren.

De ijsclub "Terwolde" had ondertussen nog steeds geen vaste ijsbaan. De "Meintjes" was niet ideaal, maar een andere plaats was niet beschikbaar. "Slichtenbree's weerd", tegenover de "Hof ter Waarde", was ook niet geschikt, en om het wel geschikt te maken zou het niet alleen veel werk maar ook grote kosten met zich meebrengen.

In 1956 werden de wedstrijden gehouden op de kolk bij "Kolkestein", omdat op het ijs in de "Meintjes" een halve meter sneeuw lag. Het ijs op de kolk moest ook schoongemaakt worden, want hier was door de sterke wind veel sneeuw opgewaaid. Op deze manier had de ijsclub een zwervend bestaan.

Nu, in het jaar 1956, had men het oog laten vallen op een stuk dat geschikt was om te dienen als vaste ijsbaan voor de ijsclub. Het was gunstig gelegen en zo nodig kon men water uit de Terwoldse Wetering verkrijgen. Bovendien zou men verlichting kunnen aanleggen in dit gebied, dat altijd als een onrendabel gebied beschouwd werd.

Maar helaas, deze plas was reeds gepacht door een hengelaarsvereniging uit Apeldoorn. Het gelukte niet met deze vereniging tot overeenstemming te komen. Deze had reeds een paaivijver met dammen aangelegd en deze moest blijven bestaan. Schaatsen op een ijsbaan met kleidammetjes was nu eenmaal onmogelijk. Van eigenaar Serrarens kreeg men toen toestemming om op de nieuwe kleigaten te schaatsen, maar men moest dit elk jaar opnieuw aanvragen zodat men nog niet tot een vaste baan kon komen. Een voorstel om een stuk van de "Meintjes" van de heer Serrarens te kopen mislukte omdat hij nooit de brieven van de club beantwoordde. Soms gebeurde het dat er te veel zand op het ijs was gewaaid, zodat men er niet kon schaatsen.

Een eigen baan

De ijsclub ging in onderhandeling met de heer Veldhuis over een stuk land bij huize "de Ka" van dokter Van der Molen. Deze onderhandeling liep op niets uit omdat de heer Veldhuis het stuk weiland niet wilde verhuren. Wel wilde hij het verkopen, maar hij vroeg hiervoor zoveel geld dat men er van af moest zien.

Een ander stuk weiland gelegen aan de Kadijk, tegenover huize "de Ka", zou voor de club ook geschikt zijn. Hiervoor trad men in onderhandeling met de heer H.J. Beumer, eigenaar van dit land. De onderhandelingen verliepen vlot, want de heer Beumer was de ijsclub goed gezind. Men kon het stuk weiland ter grootte van 1 ha. huren voor f 300,- per jaar.

Bovendien gaf de heer Beumer toestemming om het stuk land in te richten naar

eigen goeddunken. Op de hierop volgende vergadering werd besloten om de heer Beumer te vragen een groter stuk land te verhuren aan de club. De heer Beumer was welwillend en men kon nu beschikken over een oppervlakte van 1,6 ha. voor een huurprijs van f 500,-.

Nu moest het terrein nog in orde gebracht worden: eerst egaliseren en daarna een dijkje om het geheel aanleggen. Het weer werkte echter niet mee. Het regende zo hard dat het terrein helemaal onder water kwam te staan. Het werk moest worden uitgesteld tot het voorjaar van 1967.

Ondertussen had men wel al de nodige materialen voor verlichting aangeschaft, waarvan een gedeelte door de fa. Stokking beschikbaar was gesteld. Een pomp om het terrein onder water te zetten was ook aangeschaft. Zo kwam de ijsclub in het bezit van een baan met een lengte van ca. 150 m. Hoewel de werkzaamheden waren gestopt kon men toch van de baan gebruik maken op het moment dat het begon te vriezen. Door de vele regen stond de baan blank. Met noeste vlijt van een aantal vrijwilligers werd een stukje dijk vlak gemaakt voor de tent van waaruit men chocola etc. verkocht. Deze tent kon men goed verhuren en bovendien werd een geluidsinstallatie gehuurd zodat het een gezellige drukte werd op de nieuwe eigen schaatsbaan. Het was voor de ijsclub een meevaller dat er zoveel regen viel en dat het niet vroom. De contacten met de P.G.E.M. liepen namelijk niet zo vlot, zodat de club de pomp niet had kunnen gebruiken.

Op een vraag tijdens de ledenvergadering hoe de baan schoon gehouden moest worden had de voorzitter geantwoord: "Met de

hand, de financiën laten niet toe dat er een veegmachine aangeschaft kan worden". Tevens deelde de voorzitter mee dat de motor opgeborgen moest worden wanneer deze niet werd gebruikt. Later werd naast de baan een stenen gebouwtje voor deze motor geplaatst. Hierin zat ook de aansluiting voor de elektriciteit.

De baan komt gereed

Alvorens het werk aan de baan door de aannemer kon worden afgewerkt, moest eerst het gras worden gemaaid. Dit was niet zo eenvoudig want het gras op de kaden rondom moest met de hand gemaaid worden. Het gras dat enigszins was gedroogd wilde men verbranden. Nadat men dit had aangestoken ontstonden er zulke rookkolommen dat men op deze manier niet verder kon gaan. De bulldozer en freesmachine waren reeds onderweg toen het hooi

Was het kanaal bevroren, dan had men bij de "Luttike Vis" een ideale lange baan.

nog op het terrein lag. Dankzij machines en wagens van Hekkert en Grandia en niet te vergeten de inzet van een aantal vrijwilligers werd ook deze klus geklaard. Nadat het terrein was geëgaliseerd en rondom voorzien van een be-dijking, konden de overige werkzaamheden worden opgepakt. De verlichtingspalen werden geplaatst, waarna een plaatselijk bedrijf de verlichting aanbracht. Tevens werd door een aantal mensen de waterafvoer aangelegd. Na het winterseizoen moest het water worden afgevoerd zodat dan de koeien weer op het terrein konden lopen.

Probleempjes

Na de eerste vaste ijsbaan op de "Lange Hank" te hebben gehad was het zwerven geweest door Terwolde. Nu had men weer een vaste baan aan de Kadijk, juist op Nijbroeks grondgebied gelegen. Het was een moeilijke bevalling gezien de problemen die zich voordeden, waarbij het slechte weer wel het grootste probleem was. In de vergadering van 1967 deed één van de leden de mededeling dat er op het terrein van de steenfabriek "de Scherpenhof" een ijsbaan aangelegd zou worden door de heer Muller. Deze ondernemer

De mollen speelden ook een rol.

was begonnen met de ontwikkeling van "de Scherpenhof" tot recreatiegemeenschap. Achteraf bleek het loos alarm te zijn.

Er waren problemen met de aanvoer van voldoende water. Hierbij kwam nog het akelige probleem van een groot aantal mollengangen in het dijkje. Hierdoor verdween het water nog sneller dan dat het werd opgepompt. Ook moest elk jaar veel aandacht worden besteed aan het maaien van de biezten op dit laaggelegen en drassig stukje land. In 1977 werd onder barre omstandigheden (heftige sneeuwval) de verlichting vernieuwd.

Toen in 1983 over verlenging van het pachtcontract werd gesproken kwam men niet onmiddellijk tot een overeenkomst; de verpachter wilde namelijk de pacht verdubbelen. Na hierover in het bestuur te hebben gediscussieerd ging men naar de verpachter met het voorstel om f 875,- aan pacht te betalen. Uiteindelijk kwam men tot een akkoord, met dien verstande dat het contract in 1992 zou worden herzien.

De diverse werkzaamheden gingen gewoon door. De sloot aan de westkant werd uitgediept om het dijkje aan die zijde te kunnen verbeteren. Het bestuur heeft met behulp van veel vrijwilligers in de loop der tijd veel werk verzet om een goede ijsbaan in Terwolde te krijgen. Met voldoening kunnen ze op deze tijd terugzien.

Water

Wil men ijs hebben, dan moet men ook over water kunnen beschikken. In het eerste jaar, al tijdens de aanleg van de ijsbaan kwam Pluvius te hulp. Ongevraagd zelfs, maar het resultaat was dat men kon schaatsen. Het bestuur was zeer actief om een

goede voorziening te krijgen om de baan in de herfst tijdig en van voldoende water te voorzien. Helaas leverde dit in het begin nogal wat problemen op. Het bestuur dacht het mooi voor elkaar te hebben met de wattervoorziening met de aangeschafte pomp en bijbehorende buizen en slangen. Uit de nabijgelegen watergang, de "Kraaigrave", dacht men de benodigde hoeveelheid water te kunnen pompen. Dit ging niet door, omdat de "Kraaigrave" te weinig water bevatte. Oorzaak hiervan was het gereed komen van een nieuwe wetering die het polderdistrict iets ten noorden van de ijsbaan had gegraven. De sloten in de omgeving gingen nu hun water in deze wetering

afvoeren. Het gevolg was dat de "Kraaigrave" veel minder water kreeg aangevoerd. Er kon dus niet voldoende water naar de baan worden opgepompt. Gelukkig had men zowel het eerste als het tweede jaar een herfst met veel regen, zodat er toch nog voldoende gepompt kon worden.

Maar in het jaar 1967 kwamen de problemen wél. Na een aantal dagen te hebben gepompt, bleek dat mollen met hun gangenstelsel de dijkjes hadden ondermijnd. Deze werden zo goed mogelijk met zandzakken gedicht, maar het bleek niet mogelijk alle gaten voldoende te dichten. Met behulp van enkele landbouwers die een pomp beschik-

Enkele bestuursleden aan een welverdiende borrel. Van links naar rechts Pannekoek, Pas en Wassink.

baar stelden kon men voldoende water op de baan krijgen. Door gedurende de winter steeds te blijven pompen kon men toch blijven schaatsen.

Het polderdistrict wilde niet meewerken. Half november stond de "Kraaigrave" nog vol, maar volgens de overeenkomst met de polder mocht de ijsclub pas op 1 december beginnen met pompen. Op 1 december was het water in de "Kraaigrave" nagenoeg verdwenen, de polder had het water in het kanaal laten lopen.

Een gesprek met het hoofd van de technische dienst van de polder leverde niets op. Op het verzoek om het water drie dagen op een peil van 3 m. boven ANP te houden werd negatief gereageerd. Bij deze waterstand had niemand last van hoog water en binnen drie dagen had men de ijsbaan onder water. De mening van het hoofd van de technische dienst was: "Een ijsbaan in de polder is een onding. Terwille van een ijsbaan gaan wij het waterpeil niet omhoog brengen, elke kubieke meter water dat weg kan gaat weg."

Hoewel alle boeren in de omtrek de ijsclub een warm hart toedroegen, bleef het hoofd van de technische dienst de mening toegedaan dat de polder niet hoefde te zorgen voor water voor de ijsclub. De boeren zouden pas last hebben van het water bij een hoogte van 3.30 m., maar de polder begon te pompen bij 3 m. In het bestuur was hierover lang en breed gesproken en men kwam toen tot het besluit een put te slaan zodat men het water kon oppompen.

Dit was wel een financiële aderslating. Toch scheen er voor dat jaar nog een oplossing te komen. Aan de taluds moest worden gewerkt en ook moest het kanaal worden

opgeschoond. Hiervoor moest het peil opgevoerd worden tot 3.00 meter, anders kon men in het kanaal niet met een boot varen. Het peil werd echter niet hoger dan 2.90 m. en dit was net iets te laag voor de ijsclub om het water op de baan te kunnen pompen. Goede raad was duur, maar het bestuur had reeds vele problemen opgelost en ook hier vond het weer een oplossing. Men sloot de "Kraaigrave" af bij de "Luttike Visch", een pomp werd gehuurd en bij het kanaal geplaatst, waarmee men de "Kraaigrave" volpompte (dit gebeurde erg letterlijk, want hij kwam te vol). Men had er geen erg in, dat deze pomp een veel grotere capaciteit had dan de pomp van de ijsclub. Er werd zoveel water in "De Kraaigrave" gepompt, dat deze overstroomde en het knollenland van een aanwonende boer onder water zette.

Om aan alle waterproblemen een eind te maken besloot het bestuur om pulsen te laten slaan door de fa. Jansen uit Teuge. Nu kon men over voldoende water beschikken. Nadat de pulsen geslagen waren, had men ze getest met een goed resultaat. Daar de watertoevoer tijdens de proef niets te wensen overliet, rekende men erop dat men in het vervolg een vlotte onderwaterzetting van de baan zou hebben. Het was wel weer een grote uitgave voor de vereniging. Met dit alles waren de problemen echter niet opgelost. Er bleek te veel lucht in de buizen te zitten waardoor de pomp niet optimaal kon functioneren. De fa. Jansen had het euvel weer hersteld en de ijsclub had nu een baan en water naar ieders tevredenheid.

De schaatskleding is in de loop der tijd wel iets veranderd.

Financiën

Zoals we gelezen hebben begon de financiële opbouw van de ijsclub met een succesvolle collecte in het dorp. Op deze manier werd de basis gelegd voor een financieel gezonde vereniging. Hiermede werd niet bedoeld dat het een rijke vereniging werd, maar een vereniging die in ieder geval voor de normale gang van zaken zichzelf kon bedruipen. De grote hoeveelheid door bestuur en leden verrichtte zelfwerkzaamheden moeten we hierbij niet uit het oog verliezen. Datzelfde geldt voor de hulp van de middenstand bij aanschaf van materiaal of prijsjes (vaak tegen inkoopsprijs) en het werk van vakmensen zoals metselaars en timmerlui tegen een vriendenloontje. Zo kon de penningmeester eind 1922 schrijven: in kas f 98,63.

Een grote uitgave deed de club in 1927 met de aanschaf van een ijstent: 139 gulden en 10 cent. Men besloot in dat jaar het geld te beleggen bij de Boerenleenbank te Nijbroek. Vaste kosten had men zoals bij alle verenigingen. Voor de Ijsclub vielen hier ook de kosten onder voor het schoonhouden van de "Lange Hank" en het baanvegen. Geld werd er ook gereserveerd voor een feestje voor de leden als er geen ijsfeest kon worden gehouden. Dit voorstel was alleen van kracht als er minstens f 500,- in kas zou zijn. Bij het 15-jarig bestaan van de club werd de kas ook aangesproken. Voor f 450,- kwam de toneelvereniging "De gesellen van de Spele" uit Deventer. Muziek, traktaties en staatsieportretten (verzorgd door Hakeboom) sloegen ook een flink gat in de kas. Daar tegenover ston-

den natuurlijk de inkomsten van entree, verloting en giften, zodat men aan het eind van het jaar nog kon beschikken over een voordelig saldo van f 333,07. Men had twee avonden uitbundig gefeest zonder nadelige financiële gevolgen.

In 1946 werd de contributie verhoogd van 50 cent naar één gulden en in 1960 naar twee gulden per lid. Ondertussen was er ook een reservefonds gecreëerd om in noodgevallen niet onthand te zijn en om aanloopkosten van een eigen baan te kunnen betalen. Zo kreeg de IJclub met boerenzuinigheid de oude sok gevuld (bij de bank in Nijbroek).

De Steenkamer, een dorp van kwekers (vervolg)

door P. Groters

In de vorige Kroniek stond onder deze titel een artikel over het kwekersdorp Steenkamer. Op deze en volgende pagina's volgt deel 2 van dat artikel.

De kweker

Grosso modo kan men stellen dat wij mensen ons bestaan voor een overgroot gedeelte te danken hebben aan het "groene gebeuren", de natuur om ons heen. Immers de zuurstof die wij inademen is grotendeels afkomstig en wordt geproduceerd door de natuur, de bomen de planten enzovoort. Bij dit ingewikkelde proces - assimilatieproces of ook wel fotosynthese genoemd - komt de benodigde zuurstof vrij, met behulp van zonlicht, maar ook organische stof (voedsel), Een Nederlandse medicus, dr. Ingen-Housz, ontdekte dit midden 18e eeuw.

De grootste posten in de geschiedenis van de vereniging waren de aanleg en huur van de grond voor de ijsbaan. Ook de meeste opstallen kostten handen vol geld, maar dankzij de hulp van vele medewerkers en overheidssubsidies bleef de ijsclub "Terwolde" financieel gezond.

Dankzij opbrengsten als de verkoop van chocolademelk en koek kon men zichzelf aardig bedruipen. De opeenvolgende penningmeesters van de vereniging hadden de financiën zo goed beheerd, dat de ijsclub nog steeds een financieel gezonde vereni-

(Wordt vervolgd.)

Iemand die zich bezighoudt met de productie van voedsel - in ons geval groente, aardappelen en aanverwante artikelen - mag zich groentekweker noemen. Op vakgebied zeker intelligente mensen die heel goed begrepen dat kweken niet alleen technische vaardigheden (omgaan met gereedschap e.d.) behelst, maar 24 uur per dag omgaan en vooral luisteren naar de natuur. Het vak van groentekweker was een hard vak. Men moest fysiek goed in orde zijn en over een dosis gezond verstand beschikken. Er bestonden nog geen computers, men had geen televisie en bovendien heeft de natuur geen vakantie of vrije dagen. Ondanks alles, kweken konden ze, die Steenkamersers!

Een eerste vereiste om excellente produc-

ten te kweken was een goede basis namelijk goede teeltgrond. Rivierklei en zavelgrond, beter kan het niet! Zelfs de smaak van de geteelde groente was buitengewoon goed. De kwekers van de Steenkamer die hun producten aanboden op de inmiddels opgerichte Coöperatieve Veilingvereniging Deventer en Omstreken (locatie Pikeursbaan te Deventer) kregen altijd de hoogste prijzen!

Gerennommerde hotel-restaurants, zoals Hotel De Keizerskroon op de Stroommarkt te Deventer, betrokken de groente en andere gewassen altijd van de Steenkamer, vanwege hun bijzondere smaak. Een oude menukaart van genoemde "Keizerskroon" - waar a propos onze toenmalige koninginnen (Wilhelmina en Juliana) vele malen incognito dineerden - vermeldde dan ook "Asperges du Steenkamer". Na later bleek gekweekt door Willem van Budde.

Willem van Budde

Met alle respect voor deze kwekers. Respect dat niet altijd door iedereen werd gedeeld. Anna, eigenlijk een vreemde eend in het nest van Budde, was met haar echtgenoot naar Haarlem verhuisd. Af en toe kwam ze over voor familiebezoek en sprak dan over de Steenkamerse boeren. Een beetje denigrerend kwam dat over. Van haar jongere broer Antoon kreeg ze een vermanend antwoord: "Hou toch op Anna. Hebben die Steenkamerse boeren jou en jouw man niet aan het vreten gehouden tijdens de Tweede Wereldoorlog en hebben die zogenoemde boeren jou in de hongervinter niet van de dood gered? Ga toch terug naar je kak-Haarlem!" Typisch Steenkamers.

De oppervlakte van de Steenkamer was niet zo erg groot, 16 ha met ongeveer vijftig kwekers. De koudegrondkwekers moes-

Na de watersnood van 1926 kregen de kwekers van Steenkamer planten aangeboden door de kwekers uit het Westland. Hier worden de planten verdeeld.

ten wel alles op alles zetten teneinde een goed rendement te behalen. Als de (streng) winter voorbij was, was het pootaan werken. Toch slaagde menig een erin in één seizoen soms drie oogsten van het land te halen. Over management en rentabiliteit gesproken!

Ook deed men sterk aan innovatie. Mooie voorbeelden hiervan waren Gait Nalis, die een andijvesoort ontdekte die zomers in vroeg stadium niet doorschoot en Herman van oom Herman die een nieuwe kropslaasoort "attractie" van de Nonne ontdekte. Deze teelde ook een sublieme witlofsoort met hoge opbrengst.

De witlofteelt kwam pas in de jaren vijftig goed op gang. Wie herinnert zich niet (vooral de ouderen onder ons) de typische houten huisjes met daarin met cokes gestookte ketels. Daaraan vastgekoppeld een buizensysteem teneinde de witlofoogst te vervroegen. Alles was er op gericht de winterperiode zo goed mogelijk door te komen. Immers 's winters waren de inkomsten vrijwel nihil. De één verhuurde zich tijdelijk aan de Deventer Vleeswarenindustrie Anton Hunink en Stegeman. De ander zette vee op stal. Koeien wel te verstaan. Men had dan tenminste nog melk en natuurlijke mest om in het voorjaar het land te bemesten. De koeien werden "uitgezet" door veelal joodse handelaren, en in het voorjaar tegen een kleine vergoeding weer teruggehaald door dezelfde handelaren. Ook zocht men vergroting van inkomen door buitendijks grote stukken grond bij te huren. Op de Marsch, een gebied gelegen richting Wilp, en op het "stadslaan", richting Terwolde, zochten vele kwe-

kers hun domicilie hoewel de kwaliteit van de grond niet des Steenenkamers was.

Het spreekt vanzelf dat de kweker ook handelaar moest zijn. Moeder de vrouw moest brood op de plank hebben. "Als de klanten niet bij mij komen, ga ik ze opzoeken" was de stellige overtuiging. Om hun gekweekte producten te transporteren zocht men zijn heil in de kruiwagen, van hout gemaakt. Een apparaat dat heden ten dage nog steeds door de echte tuinman wordt gebruikt. Al innovierend kwam vooral in de dertiger jaren het "drierad" te voorschijn. Een voertuig van welk bestaan men bijna géén weet meer heeft. Eveneens uit hout vervaardigd en eigenlijk gelijkend op een vergrote kruiwagen. Aan de voorkant een klein houten wiel en aan de zijkanten voorzien van twee grote wielen. Twee grote onderliggende balken die aan de voorkant samenkwamen en aan de achterkant een weinig uitstaken en als hefboomen werden gebruikt. Bovenop de balken een grote bak die wel 10-20 kisten kon dragen. Als er een bocht gemaakt moest worden werd d.m.v. deze hefboom het voorwiel een weinig opgetild zodat men met deze volle bepakking zijn weg goed kon vervolgen.

De eenvoudige huizen met een vrij groot bedrijfsgedeelte en een relatief klein woon-gedeelte waren altijd met het bedrijfsgedeelte (grote deuren) naar de weg gebouwd. Steevast bevond zich in deze ruimte een paardenstal. Het paard als belangrijke knecht voor werkzaamheden op het land. Ploegen, mest opbrengen etc., tevens als transportmiddel met wagen. De afzet van gekweekte producten moest be-

ter en sneller. Paard en wagen werden veelvuldig ingezet voor allerlei activiteiten; weer wat later deed de tractor zijn intrede. Trots als zij waren brachten de Steenenkamers kwekers hun gekweekte producten op verschillende manieren aan de man. Wat dat betreft kon men de kwekers verdelen in twee kampen. De vrije jongens en de kwekers die meer georganiseerd werkten en zich aansloten bij de Coöperatieve Veilingvereniging Deventer en Omstreken. Degene die lid was van de Groente- en Fruitveiling was tevens boetplichtig en mocht dienaangaande géén groente en fruit buiten de veiling om verhandelen. Af en toe gebeurde dat toch, hetgeen bij waarneming zéér streng bestraft werd d.m.v. grote geldboetes. Drie maal per week kon men zijn producten ter veiling aanbieden, op maandag, woensdag en vrijdag. Aanvankelijk vond de veiling plaats in het gebouw op de Pikeursbaan te Deventer en later in het véél grotere veilinggebouw te Twello.

Een ander gedeelte van de kwekers moest niets hebben van dat Coöperatieve gedoe. Zij verkochten hun spullen vanuit huis en brachten net als hun ouders en voorouders hun geteelde zaken aan de man op de Deventer markten.

We schrijven nu 2007 en er is nog slechts één kweker die deze procedure volgt, namelijk de familie Lodeweges.

Er waren ook slimme "vrije" kwekers. Een mooi voorbeeld is Gait Nalis uit de Warmoezenierstraat. Hij kweekte in hoofdzaak om in de behoefte te voorzien van het Deventer St. Geertruidenziekenhuis en het Grote Voorster Gasthuis, eveneens te Deventer.

Hij verplichtte zich bij deze leveranties de "spoeling" (overgebleven etensresten zoals pudding, soep, brood etc.) van genoemde instellingen retour te nemen. In grote tonnen werd deze spoeling naar zijn kwekerij gehaald. Daar werd het gevoerd aan de vele varkens die hij in grote schuren vetmestte. Over recycling gesproken! Er bestond toen nog geen Warenwet of Milieupolitie. Genoemde handelingen waren niet erg fris te noemen maar zakelijk zeer slim.

In de jaren zeventig en tachtig van de twintigste eeuw kwam er een einde aan deze typische cultuurhistorie van de Steenenkamer. Hiervoor zijn diverse oorzaken te noemen, zoals de snel veranderde teeltmethodes (de massateelt deed zijn intrede), het gebrek aan bedrijfsopvolgers en als absolute doodsteek de sluiting van de Coöperatieve Veiling te Twello.

Men werkte met en schikte zich in de grillen en grollen van Moeder Natuur als géén ander en men moest zich neerleggen bij de slaafsheid van de consument. De consument die gaandeweg niets meer over had voor fundamentele zaken als kwalitatief goed voedsel. De consument die slaafs prijsstunters naliep en allerlei namaakvoedsel ging nuttigen ten nadele van gezondheid, naar later bleek.

Zijn wij momenteel niet bezig mevrouw Sonja Bakker te volgen? L' histoire se repète! Zullen we maar zeggen.

Piet van de Nonne van Budde van de Steenenkamer

FIETS W ERELD

Polletje

Stationsstraat 60
Twello

Tel.: 0571 - 27 23 80

Hèt adres voor het huren van een fiets.
Tevens is er een ruim aanbod van
nieuwe fietsen, tweedehands fietsen
en kinderfietsen.

Riw@copy
print & design

Markstraat 2, 7391 DE Twello, T. 0571-271104, F. 0571-273234, E. riwa-copy@planet.nl, I. www.riwa-copy.nl
Openingstijden: maandag 13.30 - 17.30 uur, dinsdag t/m vrijdag 09.00 - 12.00 uur / 12.30 - 17.30 uur,
vrijdag koopavond 18.00 t/m 20.00 uur, zaterdag 09.00-12.00 uur

GROOT ROESSINK

Enkweg 43 Voorst
Tel: 0575-501272

www.groot-roessink.com

- Nieuwbouw
- Verbouw
- Onderhoud
- Restauratie
- Molenbouw

Bouwen tussen heden en verleden

Bakker Bril - Voorst

Het ruim twee eeuwen oude pand van bakker Bril is nog steeds - na enkele verbouwingen - in gebruik. Het pand staat op de monumentenlijst. De bakkerij bestaat meer dan 150 jaar en zoon Paul is de 5e generatie Bril. Het bedrijf is tegenwoordig uitgebreid met een koffie/theeschenkerij waar fietsers en wandelaars een welkome pauze kunnen houden. De bakkerij is geregeld doel van excursies. Er gaan dan steevast eigengemaakte producten mee naar huis.

Op de foto uit 1960 gaat de bakker met de bestelauto op weg om brood te bezorgen.

Hof van Twello

Rijksstraatweg 17a - 7391 MH Twello
tel. 0571-270014

www.hofvantwello.nl

Voor Catering en Blote Voetenpad:
06-12635320

Geopend:

woensdag 13.00-17.00 uur

donder- en vrijdag 10.00-17.00 uur

zaterdag 10.00-16.00 uur

van 1 mei-1 nov. ook op zondag geopend.

Lekker | | | Lokaal

Al meer dan 800 jaar wordt er geboerd op de grond waar nu Hof Van Twello gevestigd is. En dat niet zonder reden. In de bodem bevinden zich leem en oerlagen die het waterhoudend vermogen van de grond verhogen. En dat was veel waard in een tijd zonder beregeningsinstallaties. Nog steeds profiteren wij van deze bodemeigenschap. Onze wijngaard bijvoorbeeld groeide zeer voortvarend weg, en ook onze groenten, kleinfruit en boomgaarden hebben elk seizoen baat bij deze prima grond. Het bewijs leveren wij elke week in onze streekwinkel waar niet alleen onze eigen producten maar ook die van andere ambachtelijke producenten uit de streek te koop zijn. Van karnemelk tot geitenkaas, van hertenvlees tot de heerlijkste biefstukken. Ook voor al uw catering staan wij klaar! Informeer hier eens naar: passievoorpuur@hofvantwello.nl